

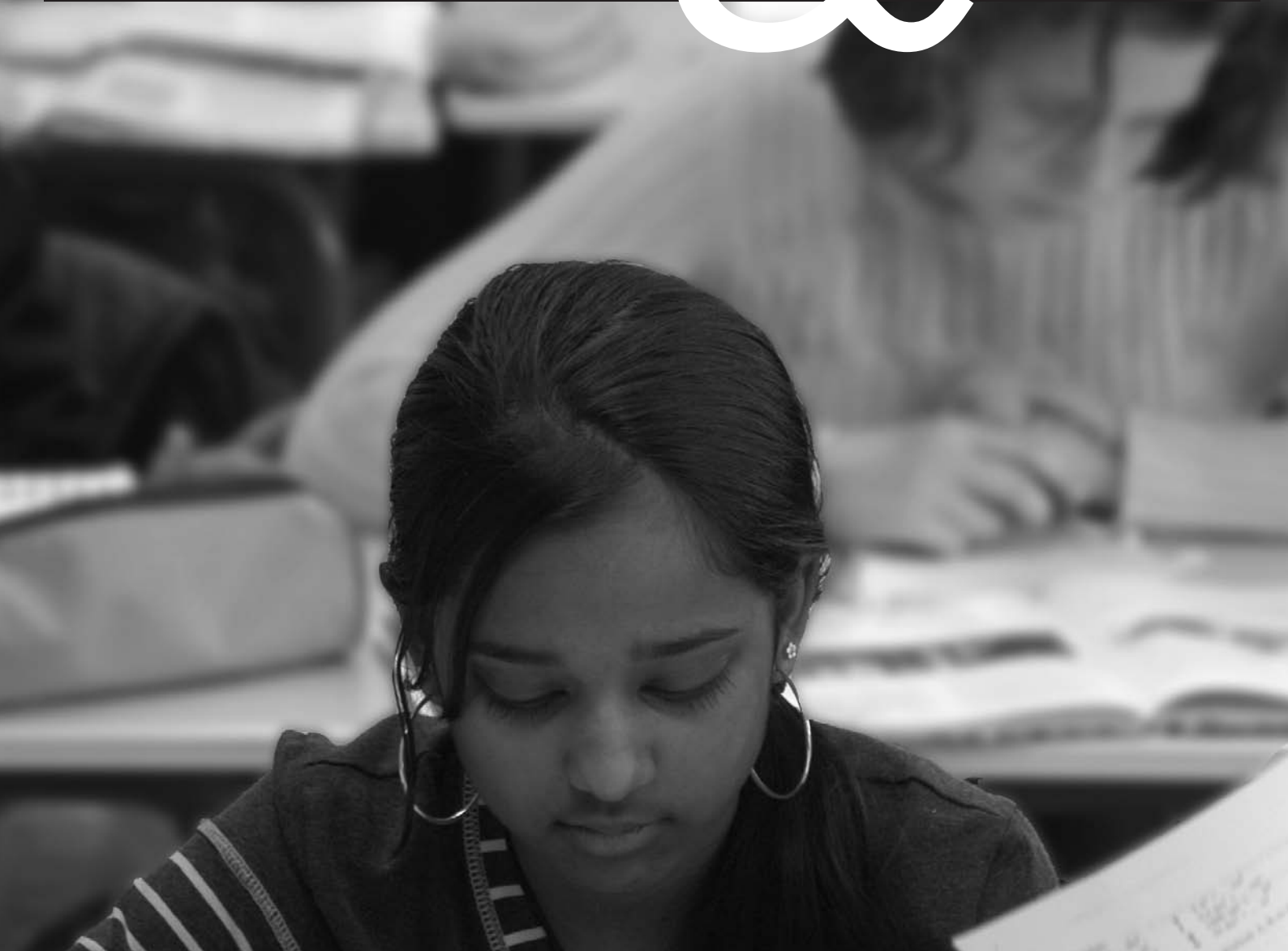
jaargang 36 - prijs € 5,40 - oktober 2005

6

Maatschappijleer
op witte en zwarte scholen

Maatschappij & Politiek

vakblad voor maatschappijleer

I N H O U D

- 4** **Leraar voor een multiculturele klas**
Interview met maatschappijleerdocente Mieke Oosterwijk
- 7** **Zwart, wit en kramp**
Kanttekening bij aanduiding van witte en zwarte scholen
- 10** **Onbekend maakt onbemind**
Casestudy Maatschappijleer op witte en zwarte scholen
- 13** **Iedereen aan boord!**
Allochtonen haken af bij buitenschoolse activiteiten
- 16** **Promotie allochtone leerlingen**
Allochtone jongeren in Brabant werken aan positief imago
- 21** **Leerling in 2005**
Onderzoek naar leefwereld van hedendaagse leerling
-
- R U B R I E K E N**
- 3** **Geknipt & geschoren**
- 19** **Lesmateriaal**
De multiculturele klas en homoseksualiteit
- 24** **Grom**
- 25** **Recensies**
*Leraar in een kleurrijke school
Focus op de maatschappij
Leven aan de onderkant*
- 33** **Rookie**
- 34** **NVLM**
- 35** **Signalementen**

(Foto: Bert Spiertz)

Redactioneel

Onlangs vertrouwde een gemeenteambtenaar me toe dat de meeste gemeenten nog steeds de ruim dertig jaar oude cumi-gewichtenregeling hanteren. *Cumi* is de afkorting van culturele minderheden, een begrip uit de jaren zeventig dat aan *allochtoon* voorafging. Afhankelijk van de culturele status van de ouders kreeg een leerling een gewicht, te beginnen bij 1 (geen van beide ouders behoren tot een culturele minderheid) en oplopend tot 1,9 (beide ouders behoren tot een specifieke culturele minderheid). Een hoger gewicht dan 1 betekende evenredig meer meetellen bij de financiering van de school. Hier dacht ik aan tijdens de samenstelling van dit themanummer van *Maatschappij & Politiek*, waarin de meeste artikelen over (Maatschappijleer op) zwarte en witte scholen gaan. Het lijkt alsof er permanent onderwijsbeleid wordt gemaakt en uitgevoerd, gericht op bestrijding van de achterstand van allochtone minderheden, op intercultureel onderwijs en op het tegengaan van zwart/wit-segregatieverschijnselen. Dat is echter schijn. Er werd veel papier bedrukt en veel ferme beleidstaal gesproken, maar feitelijk gebeurde er niets nieuws. Ambtenaren voeren nog steeds beleid uit dat meer dan dertig jaar oud is. Als het over cultuur, minderheden en allochtonen gaat, raakt Nederland direct in de war. De ene helft krijgt slappe knieën, de andere helft zweeg voorheen maar roept tegenwoordig: 'Ik zeg wat ik denk', om dat te laten volgen door agressieve nonsens waarvoor men vroeger werd vervolgd. Dat moet veranderen. Nederland en met name het Nederlandse onderwijs moeten eindelijk eens volwassen worden.

Hans van der Heijde

Geschiedenis toch verplicht in profiel E&M

Aan het begin van de zomervakantie stuurde de minister van Onderwijs Maria van der Hoeven een wetsvoorstel over de herziening van de Tweede Fase aan de Tweede Kamer. In dit wetsvoorstel is Geschiedenis – in tegenstelling tot de eerdere voorstellen – toch een verplicht vak in het profiel Economie & Maatschappij (E&M). De minister volgt hiermee een advies van de Raad van State. Volgens de Raad maakt het verplicht stellen van Geschiedenis in E&M het hele bouwwerk evenwichtiger, omdat in Natuur & Techniek (N&T) en Natuur & Gezondheid (N&G) ook sprake is van drie verplichte vakken en een profielkeuzevak en de keuzen binnen C&M worden beperkt door de verplichting een maatschappelijk vak en een cultuurvak te kiezen.

Eind 2003 stelde de minister nog voor om Management & Organisatie (M&O) in E&M verplicht te stellen. Bij de behandeling van de plannen door de Vaste Kamercommissie voor Onderwijs in februari 2004 verdween M&O als verplicht vak uit dit profiel. De Kamercommissie besloot toen dat leerlingen in E&M twee van de volgende vakken zouden kunnen kiezen: Geschiedenis, M&O, Aardrijkskunde, Maatschappijleer 2 en een moderne vreemde taal. Als het parlement het wetsvoorstel op dit punt niet amendeert kunnen leerlingen in E&M vanaf 2007 slechts een van bovenstaande vakken kiezen, natuurlijk met uitzondering van Geschiedenis.

(Bronnen: Tweede Fase Adviespunt en NVLM, augustus 2005)[CG]

Cijfers verdwijnen uit vakbenamingen Tweede Fase

Met de deelvakken verdwijnen vanaf 2007 ook de cijfers in de namen van de vakken uit de bovenbouw van havo en vwo. Minister van Onderwijs Maria van der Hoeven schrijft in een brief aan de Tweede

Kamer dat deze onheldere cijfertoevoegingen vermeden moeten worden. Gekozen is voor vakbenamingen die op kernachtige wijze de aard van het vak aangeven.

Maatschappijleer 2 wordt op verzoek van de NVLM gewijzigd in *Maatschappijwetenschappen*. Bij de kunstvakken wordt de vakbenaming Culturele en Kunstzinnige Vorming (CKV) gereserveerd voor het vak in het gemeenschappelijke deel, waardoor de toevoeging van het cijfer 1 kan vervallen. De verschillende varianten CKV 2,3 gaan heten: Kunst (Beeldende Vormgeving), Kunst (Muziek), Kunst (Drama), Kunst (Dans) en Kunst (Algemeen). (Bron: Ministerie van OCW, augustus 2005)[CG]

Nieuwe imagocampagne

Begin september startte het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap de nieuwe, onorthodoxe massamediale campagne *Je groeit in het onderwijs* – *Schooljaar 05/06*. Doel van de campagne is om werken in het onderwijs als een aantrekkelijke optie neer te zetten. Doelgroep van de campagne is de groep twintig- tot veertigjarigen, studierend of werkend op hbo- of academisch niveau.

In de campagne *Schooljaar 05/06* worden vijf leerlingen gevolgd. Dit zijn leerlingen van verschillende schooltypen, leeftijden, nationaliteiten, achtergronden, opleidingsniveaus en regio's. Vanuit het standpunt van de leerling wordt de leraar in beeld gebracht. In de campagne moet duidelijk worden dat het beroep van leraar meer is dan alleen voor de klas staan. In het moderne onderwijs is de leraar ook coach, lesstofontwikkelaar, onderwijsvernieuwer en onderzoeker. Op de internetpagina www.werkeninhetonderwijs.nl vindt men

informatie over werken in het onderwijs, lerarenopleidingen en arbeidsvoorwaarden. Tevens zijn hier de volledige portretten van de betreffende leerlingen te vinden.

(Bron: Ministerie van OCW, 2 september 2005)[MC]

Onvoldoende voor onderwijsminister

Na twee jaar 'Balkenende II' krijgt minister van Onderwijs Maria van der Hoeven een 4,4 voor haar beleid en uitvoering. Walter Dresscher, voorzitter van de Algemene Onderwijsbond, stelt: 'Nauwelijks investeringen in het onderwijs, onduidelijkheid en heen-en-weer schuiven van budgetten, gebrek aan toekomstvisie... het onderwijspersoneel krijgt niet het gevoel dat *hun* minister voor het onderwijs *staat*.

En dat breekt haar op.' Als beste beleidsbeslissingen van de minister werden genoemd: de wens om de regeldruk te verminderen, meer ruimte voor de basisvorming, het afschaffen van het lesgeld en het investeren in autochtone achterstandsl leerlingen. Als negatieve punten werden (veel vaker) genoemd: het verminderen van de investeringen in allochtone achterstandsl leerlingen, het moeten herzien van de basisvorming zonder het daarvoor benodigde geld voor de invoering daarvan en het schrappen van alle (ondersteunende) ID-banen. De gegevens zijn afkomstig uit een onderzoek onder 508 mensen uit de onderwijswereld, uitgevoerd door het Instituut voor Toegepaste Sociale wetenschappen (ITS) van de Radboud Universiteit Nijmegen. (Bron: Radboud Universiteit Nijmegen, 8 september 2005)[MC]

Geknipt & geschoren

*Interview met maatschappijleerdocente
Mieke Oosterwijk*

Leraar voor een multiculturele klas

LIEKE MEIJS

Wat verandert er in een loopbaan van een maatschappijleerdocent als klassen van samenstelling veranderen? Maatschappij & Politiek vroeg het Mieke Oosterwijk, docente Maatschappijleer aan het Montessori College in Nijmegen, afdeling Zorg en Welzijn van het vmbo in een [interview](#).

Lieke Meijs: Gaat u lesgeven op een zwarte school?

Mieke Oosterwijk: 'Vier jaar geleden ben ik op deze school komen werken, daarvoor heb ik zestien jaar les gegeven op een ROC, het Graafschap College te Doetinchem, waar ik alleen autochtone leerlingen in de klas had. Tijdens het sollicitatiegesprek in Nijmegen ging het vooral over de verandering die het zou geven om aan niveau 2 les te geven. Eenmaal aangenomen, reageerde een vriend met de opmerking "Ga je op die zwarte school lesgeven?"; iets waarvan ik me niet eens bewust was en dat ook erg overdreven is (35 procent van onze leerlingen is allochtoon). In de volksmond krijgt onze locatie nogal eens het etiket *zwarte school*, omdat vooral de allochtone leerlingen in groepjes bij school blijven hangen. Inmiddels heeft ook mijn oude ROC veel meer allochtone leerlingen.

Ik gaf eerst ook Maatschappijleer 1 aan de sector Economie, hoofdzakelijk aan jongens, die minder gemakkelijk voor het vak waren te motiveren. Nu geef ik Maatschappijleer 1 en 2 aan de sector Zorg en Welzijn, hoofdzakelijk aan meisjes. Ik heb ongeveer eenderde allochtone meisjes in mijn klassen, schat ik. Dat aantal is lager bij de kaderleerlingen en bij de hogere niveaus.'

Wat is er anders in uw voorbereiding voor het nieuwe schooljaar als u allochtone leerlingen in de klas heeft?

'Om te beginnen oefen ik heel goed de namen, die voor mij veel moeilijker zijn te onthouden. Ik vind het heel vervelend als ik ze niet kan uitspreken. Verder heb ik veelvuldig contact met de mentor van mijn klassen. Deze informeert mij over zaken die ik van mijn leerlingen moet weten, maar dat geldt natuurlijk net zo goed voor de autochtone leerlingen.

Het mentoraat vormt de spil op school. Mentoren zorgen ervoor dat leerlingen zich met hun klas verbonden voelen, dat niemand wordt afgewezen, of hij nu autochtoon of allochtoon is. Ik durf best te beweren dat discriminatie op basis van afkomst bij ons op school niet voorkomt. Mochten er dergelijke voorvallen zijn, dan maakt de schoolleiding er meteen werk van.'

Wat verloopt anders in multiculturele klassen?

'Actuele gebeurtenissen, zoals de moord op Theo van Gogh, bespreek je als maatschappijleerdocent. In een multiculturele klas is dat echter heel ingewik-

Colourful City: wat houdt een multiculturele samenleving in? (Foto: Lieke Meijs)

keld. In *een* klas zat een groep mondige Marokkaanse meiden die het heel moeilijk kregen met het negatieve beeld dat van Marokkaanse jongeren ontstond. Ze waren heel fel en hadden het moeilijk met hetgeen hen werd aangedaan. Een Somalisch meisje vertelde dat de auto van haar vader, die in een lang gewaad loopt, met eieren is bekogeld.

In deze sfeer is het moeilijk om met hen over de islam te praten. Ik zie het als mijn taak om ze te leren dat ze ook in een dergelijk moeilijke discussie van feiten uit moeten gaan. Soms laat ik ze die opzoeken op de computers in de klas.

Ik waak er voor dat ik niet bij alle onderwerpen voorbeelden uit de multiculturele samenleving haal. Als het thema Vooroordelen aan bod komt, neem ik liever het voorbeeld van dikke kinderen. Ik merk ook dat

allochtone leerlingen niet zo mededeelzaam zijn over vooroordelen die zij zelf tegenkomen; net zoals leerlingen bij het thema Arbeid ook niet de problemen van de werkloosheid van hun eigen vader noemen. Ik probeer allochtone leerlingen geen pijn te doen, door zaken die niet goed gaan in de multiculturele samenleving niet te zwaar te accentueren.'

Is Multiculturele samenleving wel een geschikt thema voor uw klassen?

'Ja, dat vind ik wel. Niet dat ik klassikaal het boek ga doornemen, maar mijn leerlingen maken in groepjes een krant. Ayaan Hirsi Ali was vorig jaar een veel gekozen onderwerp. Doordat ze er enige tijd mee bezig zijn, kun je er met hen over doorpraten. Ze blijken dan helemaal niet te weten waar de film van Theo van Gogh over gaat. Zo kun je in elk geval een stukje van de multiculturele problematiek onder hun aandacht brengen.

Wel moet ik zeggen dat ze niet laaiend enthousiast zijn als ik het thema Multiculturele samenleving aankondig. "Moeten we daar over praten?", is dan een veelgehoorde reactie, maar als ze zelf aan het werk mogen, valt het wel mee. Ik kan niet zeggen dat dit thema spanningen tussen allochtone en autochtone leerlingen oplevert. Er zijn natuurlijk wel Nederlandse kinderen die vinden dat alle buitenlanders het land uit moeten, maar dan niet degenen die bij hen in de klas zitten. Diezelfde solidariteit zie je ook als er een buitenlandse medeleerling het land uit moet. De klas beschouwt dat dan toch alsof een van *hen* wordt weggestuurd.'

Hoe wordt Maatschappijleer geschikter voor allochtone leerlingen?

Colourful City (Foto: Lieke Meijs)

'Het vak is erg talig en dat vormt een groot struikelblok... en dan spreken mijn allochtone leerlingen over het algemeen nog redelijk goed Nederlands. Leerlingen leren eigenlijk het meest van bezoekjes. Ik ben bijvoorbeeld met ze naar het kantongerecht geweest. De rechter sprak hen toe, vertelde hoe het er aan toging en wat ze wel en niet moesten doen. Dan ervaren ze een totaal andere situatie, waar ze eerder geen weet van hebben. Jammer genoeg komt er veel bij kijken om zoiets te regelen, maar een dergelijke kennismaking met de samenleving is heel waardevol voor ze. Volgende week (week 38) is de week van het geld. Daar besteden we bij

Maatschappijleer aandacht aan, zodat we ook directer bij hun belevingswereld aansluiten. We gebruiken het materiaal van het NIBUD en een wethouder van de gemeente gaat met de leerlingen over dit onderwerp in debat.

We zijn nu ook begonnen met het invoeren van een maatschappelijke stage bij Maatschappijleer 1 als onderdeel van het Programma van toetsing en afsluiting. Vorig jaar was het nog een proef, waarbij ze, zonder geldelijke vergoeding, iets voor een ander moesten doen. Ze hielpen mee bij clubs, collecteerden, maar eigenlijk zouden ze ook een hele week bij de Zonnebloem moeten kunnen meehelpen.

Teveel verschillende bezoeken en projecten vinden deze leerlingen nogal verwarrend. Daarom houd ik als leidraad steeds aan de methode vast. Daarnaast leren ze ook vaardigheden als presenteren en dergelijke. Ze praten vreselijk veel en hebben het hart op de tong liggen, maar als ze iets moeten presenteren vinden ze dat heel moeilijk.'

Wat is uw eigen kijk op de multiculturele samenleving?

'Ik kom soms oud-leerlingen in de stad tegen: hartstikke leuke meiden, die op het ROC zitten, al een rijbewijs hebben en in de zorg of bij een kapper stage lopen. In de zorg hebben ze de allochtone meiden hartstikke hard nodig. "Dat komt wel goed", denk ik dan. De uitstroom zonder diploma vanuit onze school is heel gering.

Ze gaan wel hoofdzakelijk om met andere Marokkaanse en Turkse meisjes, maar die segregatie blijft, dat zie ik ook in mijn eigen leven. Wel is het erg belangrijk dat de verschillende groepen op een goede manier kunnen samenleven.

Onze school probeert dat te bereiken door deel te nemen aan activiteiten als *Colourful City* en een multiculturele markt. Daar zien leerlingen op een positieve manier wat andere culturen inhouden. ■

*Kanttekening bij aanduiding van witte
en zwarte scholen*

Zwart, wit en kramp

HANS VAN DER HEIJDE

We waren er allemaal tegen, maar het hemd bleek weer eens nader dan de rok. Inmiddels lijken we hun bestaan te hebben aanvaard: zwarte en witte scholen. Leiden verschillen in leerlingenpopulaties zoals het aantal allochtone leerlingen tot geheel verschillende scholen, verschillend onderwijs of een verschillende aanpak bij het vak waar het ons om gaat, Maatschappijleer? Hoe moeten we daar tegen aankijken? Een **betooeg**.

Is het niet verwonderlijk dat in een land, dat tot een paar jaar geleden een toonbeeld van politieke correctheid was, de adjectieven *zwart* en *wit* voor de aanduiding van scholen met veel, respectievelijk weinig allochtone leerlingen werden bedacht en ook nog eens ingeburgerd zijn geraakt? Erg verwonderlijk, temeer gegeven de vaststelling dat een flink deel, en misschien wel de meerderheid van die allochtone leerlingen, helemaal niet zwart is... qua huidskleur, bedoel ik.

Op zoek naar een eenvoudige, voor iedereen onmiddellijk begrepen aanduiding is kennelijk toch maar aansluiting gezocht op het grote reservoir van raciale, racialistische

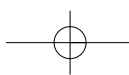
en racistische noties, dat nog steeds in ons bewustzijn aanwezig is. Een andere verklaring voor die woordkeuze en inburgering ervan kan ik niet verzinnen.

Kramp en cultuur

Niet dat we daar krampachtig over hoeven te doen. Dat er in dat collectieve bewustzijn nog allerlei vormen van fout raciaal, racialistisch en zelfs racistisch denken aanwezig is, mag voor niemand nieuws zijn, maar dat onderwerp is een eigen artikel waard.

Er is al genoeg krampachtigheid als het gaat om onderwijs op zwarte scholen. Zodra dat ter sprake komt duikt om de haverklap het woord

Maatschappijleer op witte en zwarte scholen

cultuur op, al of niet voorzien van de voorvoegsels *multi* en *inter*. Alsof kleur en cultuur met elkaar samenvallen en alsof alleen als we het over allochtonen of zwarte scholen hebben cultuur belangrijk is. Cultuurwoorden worden in een dergelijk verband op respectvolle toon uitgesproken, om permanent te benadrukken dat allochtone minderheidsculturen respect behoeven.

Langetabbetje, klootschieten en algoritmen

Dat is maar de vraag, nog afgezien van het inflatieproces waaraan dat begrip *respect* onderhevig is.

Hetgeen op interculturele manifestaties valt waar te nemen, ontstijgt zelden het niveau van goedbedoelde folklore. Folklore – of het nu om die van Langetabbetje of om het Twentsche klootschieten gaat – kan leuk en sympathiek zijn, maar respectvolle bejegening, nee, dat is toch te veel gevraagd.

Zo is er niets mis mee te weten dat veel van hetgeen men bij Wiskunde moet leren, is geworteld in inzichten die circa duizend jaar geleden in de Arabische wereld en India zijn ontwikkeld. In India is de nul uitgevonden en zelfs het woord *algebra* komt uit het Arabisch. Echter, de presentatie van dergelijke kennis met de bedoeling langs cultuurhistorische weg (zelf-)respect te scheppen, komt me, in de eerste plaats, krampachtig voor, en is, in de tweede plaats gebaseerd op een achterhaald, negentiende-eeuws, romantisch concept van nationale identiteit – uit de tijd dat het vak Geschiedenis was bedoeld om vaderlandsliefde bij te brengen.

Obligate aandacht voor godsdienst

Al die aandacht voor en al dat respectvolle bejag van godsdiensten – ook zo'n obligaat onderdeel van inter- en multicultureel onderwijs – is dat eigenlijk wel zo'n goed idee? Ik wil niet nostalgisch doen, maar ik verlang wel een beetje terug naar mijn trotse, zelfbewuste, openbaar onderwijs uit de tijd van de verzui-ling; naar die lagere school (ja, zo heette die in de jaren vijftig) die niet deed aan die 'religieuze flauwekul' (ja, zo zei mijn meester dat) en de ouders meedeelde dat een briefje

mensen van het gezonde verstand dus – het licht in de ogen misgunnen. Mensen verdienen respect en de vrijheid van godsdienst dient te worden gerespecteerd, maar religieuze opvattingen als zodanig? Nee, die niet. Ik zou trouwens ook niet weten wat het respecteren van een opvatting, die ik afwijs en als ridicuul beschouw, in moet houden.

Kern van intercultureel onderwijs

Elf jaar geleden dachten Klaas Bruin en ik lang na over de vraag wat nu eigenlijk de kern van intercultureel

(Illustratie: Joliet Leenhouts)

volstond om kindlief vrij te stellen van de tien godsdienstlessen van een dominee die de school nu eenmaal moest aanbieden. Wij leerden dat de islam helemaal geen respect verdient; niet vanwege de kenmerken van de islam, maar om dezelfde reden waarom bijvoorbeeld katholicisme geen respect verdient. Godsdienst verdient namelijk nu eenmaal geen respect zolang godsdiensten elkaar te vuur en te zwaard bestrijden en alle godsdiensten tezamen de godloochenaars – de

onderwijs zou moeten zijn. De conclusie die we trokken, en die ook de basis voor ons boek uit 1995 over intercultureel onderwijs vormde¹, was dat het uiteindelijk om maar *een* ding, *een* beginsel ging en als je dat ene beginsel al cultureel kon noemen, dan hooguit met de cultuur van het Verlichtingsdenken. In het hart van intercultureel onderwijs moest en moet staan het leren zuiver omgaan met verschillen en overeenkomsten tussen (groepen) mensen. Leren dat een gedeeld (etnisch)

kenmerk niet zonder meer als oorzaak van gedrag mag worden beschouwd. Leren dat stereotypen op zeer gespannen voet staan met de werkelijkheid. Leren waarom en hoe negatieve stereotypen soms kunnen verharderen tot vooroordelen en waarom dat zo gevaarlijk is. Leren hoe je dat tegen kunt gaan. Leren gedrag en opvattingen uit elkaar te houden. Leren wat precies discriminatie is... en wat niet.

Overal, zwart of wit

Onderwijs over dat soort dingen hoort op alle scholen thuis: op zwarte en witte. Net als toen zijn we nog steeds van mening dat veel leerkrachten een schandalig gebrek aan kennis van dergelijke, elementaire sociaal-psychologische en sociologische inzichten hebben. Nog zijn er schoolleiders en docenten die zeggen dat in hun school, respectievelijk klas, onderwijs over dergelijke dingen niet nodig is, omdat zij 'nauwelijks een allochtoon op school/in de klas hebben'.

Ook in Roodeschool

Betekent dit alles dat onderwijs op zwarte scholen niet anders is of behoort te zijn dan onderwijs op witte scholen, of – toegespitst op Maatschappijleer – dat dat in Oud-Zuid, Crooswijk of op Kanaleneiland niet anders dan in Horst (Limburg) of Roodeschool (Groningen) behoort te zijn?

Ja en nee. Leerkrachten, school en onderwijsaanbod dienen op de leef- en belevingswereld van de leerlingen aan te sluiten. Je zult die werelden moeten kennen en moeten uitvinden hoe je daarop effectief aansluit. In die zin zal het veel uitmaken of je leerlingen vrijwel allemaal de

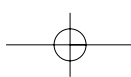
zoveelste generatie Horstenaren of Roodescholieren zijn, of dat je met een diverse klas met veel allochtone leerlingen hebt te maken.

Niet blijven steken

Aansluiten op mag echter nooit betekenen: *blijven steken bij*. Je zoekt die aansluiting bij de belevingswereld van leerlingen om hen bij de hand te kunnen nemen en naar nieuwe belevingswerelden te voeren, om het maar eens lyrisch uit te drukken. Dat doel en de bestemming (die nieuwe belevingswerelden) zijn in beginsel voor iedereen gelijk of gelijkwaardig; althans behoren dat te zijn. Voor Maatschappijleer is dat in zoverre helder dat wordt beoogd van leerlingen van elk niveau en schooltype, volwaardige, mondige, maatschappelijk en politiek bewuste burgers te maken. 'In zoverre', omdat wel duidelijk is dat we dat van elke leerling (autochtoon of allochtoon) op elke school (zwart of wit) behoren te maken, maar dat we tot nog toe nog niet helder en eenduidig hebben weten te formuleren wat dat precies zijn: volwaardige, mondige, maatschappelijk en politiek bewuste burgers. Dat geeft eigenlijk niet, want daar kunnen, mogen en behoren die leerlingen zelf over mee (te) denken, of ze nu op een zwarte of een witte school zitten. ■

Noot

1. Klaas Bruin & Hans van der Heijde, *Intercultureel onderwijs in de praktijk*, Uitgeverij Coutinho, Bussum, eerste druk/editie 1995, vierde editie 2002.

Casestudy Maatschappijleer op witte en zwarte scholen

Onbekend maakt onbemind

COEN GELINCK¹

Bereidt Maatschappijleer leerlingen op witte en zwarte scholen voor op de multiculturele samenleving? Dat was de hoofdvraag van het onderzoek dat Anique ter Welle in 2004 deed op een witte en twee zwarte deelscholen. In dit artikel gaat Coen Gelinck – docent Maatschappijleer op de witte deelschool – in op de conclusies van dit onderzoek en vertelt hij wat de docenten Maatschappijleer met deze conclusies hebben gedaan.

Anique ter Welle ging in haar onderzoek na wat er volgens de leerlingen van het Montessori Lyceum Amsterdam (MLA), het Amstellyceum en het Montessori College Oost (MCO) bij Maatschappijleer wordt gedaan om leerlingen op de multiculturele samenleving voor te bereiden. Het Montessori Lyceum is een witte school, met vooral autochtone leerlingen, het Amstellyceum is een zwarte school, met vooral allochtone leerlingen met een islamitische achtergrond, en het Montessori College is een zwarte school met veel verschillende, maar allemaal allochtone leerlingen. De drie deelscholen zijn allemaal onderdeel van de Montessori Scholengemeenschap Amsterdam (MSA). Ondanks deze 'scholengemeenschap' is er geen structureel contact tussen de leerlingen van de verschillende scholen. Ter Welle sprak met groepjes leerlingen van de drie scholen. De groepjes werden zo divers mogelijk samengesteld: jongens en meisjes, leerlingen uit verschillende schooltypen (van vmbo-basis tot vwo), leerlingen uit verschillende culturen en leerlingen die niet allemaal evenveel van het vak Maatschappijleer hielden.

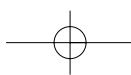
Cultuur en vooroordelen

De leerlingen van de drie scholen vinden dat er op de scholen weinig aandacht is voor cultuur en culturele

verschillen. Leerlingen van het witte Montessori Lyceum denken hier precies hetzelfde over als leerlingen van de zwarte scholen, het Amstellyceum en het Montessori College. Om goed met elkaar om te kunnen gaan, is het volgens bijna alle leerlingen noodzakelijk om iets van elkaars cultuur te weten. Meer contact met andere scholen binnen de scholengemeenschap wordt door de meeste leerlingen dan ook als heel nuttig gezien. Sommige leerlingen waarschuwen ervoor dat zo iets, in verband met vooroordelen die er over en weer zijn, langzaam in kleine groepjes moet worden opgebouwd.

Bijna alle leerlingen vinden gemengde scholen wenselijk: school is 'een voorbereiding op het echte leven', aldus een MLA-leerling, en 'school is ook opvoeding', stelt een leerling van het Amstellyceum. Als het over de eigen scholen gaat zijn de leerlingen van het Montessori Lyceum en het Montessori College echter terughoudend. Volgens sommige leerlingen op het Montessori Lyceum 'moet je niet te veel mengen, want dan krijg je ruzie'. Ook bestaat er bij een aantal van hen angst voor de 'Bijlmerleerlingen, junkies en a-socialen' van de andere scholen. Op het Montessori College zijn sommige leerlingen bang om naar een witte school te gaan. Ze verwachten een reactie in de trant van: 'Hé, wat doet die allochtoon

1. Met dank aan Anique ter Welle (Montessori Lyceum Amsterdam) en Leo Boon (Amstellyceum)

hier?'. Volgens deze leerlingen wordt er op witte scholen slecht over ze gepraat.

Maatschappijleer

De leerlingen zijn het erover eens dat hun leraar Maatschappijleer niet alleen Nederlandse voorbeelden in zijn of haar les gebruikt. Dat wordt zeer op prijs gesteld. Een leerling van het Amstellyceum zegt hierover: 'We krijgen geen spruitjesverhalen'. De leerlingen vinden het goed dat de maatschappijleerdocenten in hun les aandacht besteden aan hoe leerlingen – die zo divers zijn – met elkaar om (moeten) gaan. Sommige leerlingen vinden dat dat te weinig gebeurt, maar de meesten zijn hierover tevreden. Tegelijkertijd schieten de leraren en de lesmethode volgens de leerlingen tekort. Volgens de leerlingen wordt in de maatschappijleerlessen nauwelijks aandacht aan diverse culturele achtergronden besteed. Blijkbaar halen de docenten wel voorbeelden uit verschillende landen en culturen, maar stellen ze de culturele achtergronden als zodanig niet apart in de les aan de orde. De leerlingen die met de *Delphi*-methode werken (Amstellyceum) geven aan de methode als intercultureel te ervaren. De methoden *Thema's* (MLA) en *Team* (MCO) vinden leerlingen niet of slechts een beetje intercultureel – dit met uitzondering van het hoofdstuk over de multiculturele samenleving. Alle leerlingen vinden het belangrijk dat er meerdere culturen in een boek aan bod komen.

De school

Leerlingen van het Montessori College en het Amstellyceum zien het als een gemis dat er zo weinig witte kinderen op hun school zitten. De

leerlingen van het Montessori Lyceum ervaren het gebrek aan zwarte kinderen op hun school veel minder als een probleem. In hoeverre laten de scholen de multiculturele samenleving in het gebouw zien?

De leerlingen van het Montessori College en het Amstellyceum kunnen daar wel voorbeelden van noemen: foto's van leerlingen uit verschillende culturen, boeken van Marokkaanse schrijvers in de bibliotheek en krantenknipsels over hoofddoekjes. Op het Montessori Lyceum zijn leerlingen hier minder mee bezig. Volgens een leerling is dat ook niet belangrijk op een witte school. Een andere leerling merkt op dat alleen de schoonmakers op het Montessori Lyceum zwart zijn. Op deze school zijn er echter ook leerlingen die het voor het onderling begrip beter zouden vinden als er wel meer interculturele dingen in de school zouden zijn. Leerlingen op de zwarte deelscholen lijken dus meer behoefte aan culturele diversiteit op hun school te hebben dan leerlingen van het witte Montessori Lyceum. Leerlingen van deze school voorzien problemen op hun lyceum bij meer culturele diversiteit of vinden culturele diversiteit niet iets om als school naar te streven. Volgens de auteur van het onderzoek laten deze opvattingen zien waarom juist op witte scholen onderwijs op basis van culturele diversiteit zo belangrijk is.

Aanbevelingen en vervolg

Uit het onderzoek kwamen twee op maatschappijleerdocenten gerichte aanbevelingen naar voren:

1. er zouden projecten moeten worden gedaan waarbij leerlingen van de verschillende scholen samen aan opdrachten werken en

Citaten

'Ik vond het heel erg leuk en ik heb veel geleerd. Niet alleen over het geloof heb ik geleerd, maar ook over het Amstellyceum. Ik geef toe dat ik in het begin alleen maar slechte verhalen over het Amstellyceum kende, over hoe grof en gewelddadig de leerlingen zijn, maar daar ben ik nu helemaal van teruggekomen.'

'De moskee vond ik ook heel leuk. Toen wij de rondleiding zouden krijgen, gingen ze bidden en mochten we meekijken. Ik had dit wel op televisie gezien, maar nog nooit meegemaakt. Het was de eerste keer dat ik in een moskee was.'

'Joods worden is niet gemakkelijk. Het kan wel jaren duren voordat je jezelf joods mag noemen. Dat spreekt me niet zo aan in dat geloof.'

'Ik heb veel geleerd van dit project. Namelijk hoe je samen moet werken met mensen die je niet kent en die een ander geloof hebben. En verschillende dingen over godsdiensten waar ik normaal niets mee te maken heb.'

'Grappig vond ik dat bij het humanisme de mens centraal staat, terwijl dat bij de andere godsdiensten God is.'

'Ik had voordat ik dit project had een vooroordeel over het Amstellyceum, want je hoort allemaal van die verhalen dat het een stelletje criminelen is, ik noem maar wat. Maar het blijken gewoon net als ik kinderen te zijn die misschien ook wel vooroordelen hadden over onze school.'

2. de lesmethoden Maatschappijleer moeten grondig onder de loep worden genomen en waar de boeken op het gebied van culturele diversiteit tekortschieten zouden leraren zelf lesmateriaal kunnen ontwikkelen om gaten te vullen.

In de maanden na de afronding van het onderzoek bleven deze aanbevelingen even liggen. Op 2 november 2004 werd Theo van Gogh in de nabijheid van het Amstellyceum en het Montessori College vermoord. Leerlingen van het Amstellyceum werden op straat bejegend alsof ze medeplichtig aan deze moord waren. De docenten Maatschappijleer van het Montessori Lyceum en het Amstellyceum hebben toen de eerste aanbeveling uit het onderzoek opgepakt: een project om segregatie tegen te gaan. Als onderwerp kozen ze bewust niet voor de multiculturele samenleving. Het doel was dat leerlingen elkaar leerden kennen zonder nadruk op de problemen van de multiculturele samenleving te leggen. Als onderwerp werd *godsdienst* gekozen.

Het project in praktijk

Begin 2005 werden een havo-4-klas van het Montessori Lyceum en een van het Amstellyceum twee dagen uitgeroosterd. De leerlingen kwamen op de eerste dag bij elkaar op het Montessori Lyceum en werden in gemengde groepen ingedeeld. Ze moesten informatie zoeken en met elkaar over vijf deelvragen over godsdiensten van gedachten wisselen.

- Wat is de kern van de godsdienst?
- Wat zijn de belangrijkste gebruiken en symbolen?
- Hoe ziet het godshuis eruit?
- Wat spreekt je het meest aan in deze godsdienst?

- Wat spreekt je het minst aan in deze godsdienst?

Het project richtte zich op de monotheïstische godsdiensten en het humanisme. Leerlingen van het Montessori Lyceum en het Amstellyceum werkten eendrachtig samen aan posters over protestantisme, katholicisme, islam, jodendom en humanisme. 's Middags gingen ze in de hoofdstad op pad en bezochten ze de protestantse Westerkerk (eerste foto) en de Fatih-Moskee (tweede foto). Op de tweede dag verzamelden de leerlingen zich op het Amstellyceum. De leerlingen spraken met een humanistisch geestelijk verzorger over het humanisme. De islamitische leerlingen van het Amstellyceum konden maar niet geloven dat het humanisme geen Boek heeft. 'Dan werken ze daar zeker nog aan', riep een leerling vertwijfeld uit. Het enthousiasme onder de atheïstische leerlingen van het Montessori Lyceum was beduidend groter: 'Lekker weinig regels dat humanisme!'

Aan de hand van de posters werd over de resultaten van de eerste dag gediscussieerd. Daarna bezochten de leerlingen de Portugese Synagoge (derde foto) en de katholieke kerk De Papegaai in de Kalverstraat (vierde foto).

Een islamitische leerling van het Amstellyceum ging op zijn scooter naar de kerk met een atheïstische MLA-leerlinge achterop. Aan het eind van het project werden emailadressen uitgewisseld en namen sommige leerlingen met drie dikke zoenen afscheid van elkaar. Het project is dus een succes en krijgt dit schooljaar zeker een vervolg. ■

Allochtonen haken af bij buitenschoolse activiteiten

Iedereen aan boord!

WOLTER BLANKERT

Voor scholen die buitenlandse activiteiten organiseren, vormt het gebrek aan deelname van de allochtone leerlingen een probleem. Binnen het Europese project *Get-in* wisselen scholen in zeven landen hierover ervaringen uit, waardoor zij soms tot een oplossing komen. Als leerlingen een direct verband tussen deelname aan een activiteit en schoolprestaties zien, zijn zij eerder geneigd bezwaren opzij te zetten, stelt Wolter Blankert in zijn [artikel](#).

Een van de verschilpunten tussen *zwarte* en *witte* scholen is de omvang en de aard van de buitenschoolse activiteiten. Robert van Anker beschrijft in zijn roman *Hajar en Daan* op indringende wijze de ontwikkeling van een school die zich met bijzondere activiteiten profileert tot een instelling die zich vrijwel uitsluitend tot de lessen beperkt. Wat men verder ook van deze romance tussen een *moderne* leraar en een islamitische leerlinge mag vinden, dit geleidelijk afstoten van internationale werkweken en dergelijke is heel herkenbaar. Een school met overwegend leerlingen met een islamitische achtergrond zal zelden activiteiten met een overnachting buitenshuis organiseren.

Het Berlage College in Amsterdam (deel van de Esprit Scholengroep) is een van de weinige *zwarte* scholen met een jaarlijkse uitwisseling. Het betreft hier een samenwerking met een Franse school waarmee elk jaar een groep van ongeveer twintig leerlingen wordt uitgewisseld. De groep van het Berlage College bestaat doorgaans uit meer dan tien nationaliteiten. Uit het oogpunt van internationale samenwerking is dat een grandioos succes, maar het betekent tevens dat de deelname van leerlingen van Marokkaanse afkomst gering is. Dat is de groep die het moeilijkst voor dergelijke activiteiten valt te porren. Bij leerlingen met een Turkse achtergrond zijn de bezwaren al wat minder, terwijl bij *Surinamers*

Maatschappijleer op witte en zwarte scholen

(sommige peilingen rekenen die tot allochtonen) van bezwaren nauwelijks sprake is. Bij asielzoekers, met een flinke vertegenwoordiging van hoger opgeleiden, tellen die bezwaren ook minder, maar hier kunnen onoverkomelijke visumproblemen roet in het eten gooien. De vreemdelingenpolitie in Europa manifesteert zich zelden als een fan van scholierenuitwisseling.

Gemengde scholen

Scholen met een *gemengde* populatie kampen met het probleem dat er steeds grote inspanningen nodig zijn om de allochtone leerlingen aan dit soort activiteiten mee te laten doen. Als dat niet gebeurt, treedt een tweedeling op. Daarbij is het lastig een duidelijk beeld te krijgen van de redenen voor de bestaande weerzin. Ook hier speelt het opleidingsniveau van de ouders een rol. De hoger opgeleiden zijn eerder geneigd toestemming te geven.

Veelal bestaat de opvatting dat allochtone meisjes van hun ouders niet mogen, omdat zij 'onder toezicht dienen te blijven'. Uit onderzoek blijkt dat het lang niet altijd zo simpel ligt. Vooral allochtone meiden in de bovenbouw van het havo en vwo geven aan dat zij zelf de afweging hebben gemaakt. Het is lastig om daar al te vergaande conclusies aan te verbinden. Een onderscheid tussen de zelfstandige wil van het meisje, de wensen van de ouders of het klimaat in het gezin valt onmogelijk te maken. Vaak wordt het argument *godsdienst* gehanteerd, als bezwaar waarover verdere discussie is uitgesloten. In de praktijk valt dat vaak mee en blijkt het meer te gaan om achterdocht ten aanzien van de school, angst voor het nieuwe en de vrees zelf als gastgezin

te moeten optreden. Dat laatste is wonderlijk omdat het om culturen gaat waar overdadige gastvrijheid een lange traditie heeft. Dat lijkt tevens de verklaring, de vrees een gast niet naar behoren te kunnen ontvangen, minder althans dan klasgenoten met een grotere woning.

Einde buitenschoolse activiteiten?

Het is geen wonder dat scholen een punt achter dergelijke activiteiten zetten als een duidelijke meerderheid van de leerlingen afhaakt. Gezien het feit dat scholen voor voortgezet onderwijs zich hiermee vaak profileren – een pluspunt voor leerlingen om ervoor te kiezen – vormt dit een extra reden voor zwart wordende scholen om hun aantrekkingskracht op niet-allochtone leerlingen te verliezen. Wat is nu het probleem, kan men zich afvragen. Als allochtone leerlingen alleen voor de lessen komen, kan de school zich daarop concentreren. Zo simpel ligt het echter niet.

Zoals bekend zijn relatief veel allochtone leerlingen ook in die lessen niet bijster geïnteresseerd. Een functie van buitenschoolse activiteiten is nu juist leerlingen op die manier bij de school te betrekken, ze voor de school te winnen. Die extra mogelijkheid om leerlingen te motiveren verdwijnt op deze manier.

Hervion College

Het Hervion College te 's-Hertogenbosch, een vmbo-school, heeft al jaren voor alle (vaak nog jonge) leerlingen uitwisselingsprogramma's lopen; dit is een van de handelsmerken van de school. Momenteel telt de school ongeveer 30 procent allochtone leerlingen, die bij deze uitwisselingen zijn ondervetegenwoor-

digd. Met maximale overtuigingskracht probeert de school hun deelname te bevorderen. Hierbij zijn enkele successen geboekt.

Om Engels op het vmbo een extra impuls te geven, neemt de school deel aan het *Anglia*-project. De leerlingen bereiden zich in dat kader op een Engels examen voor. Een onderdeel van die voorbereiding kan een week in Engeland zijn met verblijf in een gastgezin. Ook bij allochtone leerlingen is het *Anglia*-project populair, omdat er zo een directe relatie bestaat met verbetering van de resultaten in het vak Engels; dan kunnen de bezwaren plotseling wegebben. De les die hieruit te trekken valt, is dat (sommige) allochtone leerlingen graag mee willen doen als de resultaten maar duidelijk zijn. Ook zij streven immers naar de beste resultaten. Bij dat streven loopt een relatief groot deel (groter althans dan bij autochtonen; bij jongens vaker dan bij meisjes) de nodige frustraties op, hetgeen desinteresse en afhaken in de hand werkt. Elke aanpak om dit mechanisme te doorbreken – mits duidelijk zichtbaar voor de leerling zelf – spreekt daarom aan.

Bij de Comenius-projecten van de school, waarbij met verschillende buitenlandse partnerscholen wordt samengewerkt, nemen ook allochtone leerlingen deel aan de samenkomsten met partnerscholen in Noorwegen en Turkije. Binnen deze groepjes van een man of zes hebben zij een duidelijke functie en worden ze serieus genomen. Bij de samenwerking met de Turkse partnerschool zijn leerlingen van Turkse afkomst in het voordeel. Ook dit onderstreept nog eens dat bezwaren kunnen wegvallen als het belang maar duidelijk wordt ingezien. Dat directe nut voor

talen en maatschappelijke oriëntatie wil het Hervion College daarom nog meer voor het voetlicht brengen.

Get-in

De man achter de internationalisering van het Hervion College, Jan van den Nieuwenhuizen, coördineert tevens het Europese project *Get-in* (Gender, ethnicity and integration through international school projects). Hierbinnen werkt een zevental landen samen om ervaringen uit te wisselen bij het betrekken van allochtone leerlingen – speciaal meisjes – bij internationale projecten en bij de school in het algemeen. Men staart zich daarbij niet blind op volledige uitwisselingen. Als die op te grote bezwaren stuiten, kunnen de leerlingen bij ICT-projecten worden ingeschakeld, waarvoor *Get-in* ruime mogelijkheden biedt. Het is voor leerlingen van allochtone afkomst aantrekkelijk hun ervaringen uit te wisselen met leerlingen met dezelfde achtergrond in andere Europese landen. Voor leerkrachten en schoolleiding is het bijzonder nuttig contacten te onderhouden met collega's die deels voor dezelfde problemen staan en soms elkaar een oplossing aan de hand kunnen doen.

Ook het Raayland College te Venray neemt deel aan *Get-in*. Het gaat hier om een school met een zeer omvangrijk uitwisselingsprogramma, met vele landen, zowel op het vmbo als op het havo/vwo. Met betrekking tot de deelname van allochtone meisjes heeft men hier succes geboekt met de voorbeeldwerking van enkele meisjes die er snel voor waren gewonnen. Zij traden daarna op als *ambassadeur* voor deelname en wisten zo bezwaren bij een flinke groep weg te nemen. Dat onderstreept nog

Uitwisselingsprogramma Europese leerlingen (Foto: Europese Unie)

eens dat die bezwaren dikwijls minder fundamenteel zijn dan aanvankelijk aangenomen.

Vicieuze cirkel

Samenwerking met scholen in Marokko en Turkije, meestal zonder uitwisseling van leerlingen, heeft ook als doel de uit deze landen afkomstige leerlingen meer bij het schoolleven te betrekken en ze te laten voelen dat de school werkelijk in hun achtergrond is geïnteresseerd. Het is opvallend met hoeveel inzet deze leerlingen aan de ontvangst van een delegatie uit hun moederland meewerken en met hoeveel eerbied en interesse zij de delegatieleden bejegenen.

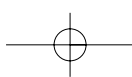
Het gaat om het doorbreken van een vicieuze cirkel. Leerlingen willen niet met allerlei activiteiten meedoen omdat zij zich tegen de school afzetten. Zo missen ze een kans om meer bij de gang van zaken betrokken te raken. Daarom is het verleiden tot deelname niet een poging om die activiteiten te redden, maar *een* van de noodzakelijke voorwaarden voor verbetering van de schoolprestaties bij allochtone leerlingen. ■

Voor nadere informatie:

Get-in: www.get-in.info

Europees Platform:

www.europeesplatform.nl

Allochtone jongeren in Brabant werken aan positief imago

Promotie allochtone leerlingen

HAROLD DROST

Allochtone jongeren vormen

10 tot 15 procent van het

studentenbestand in

Regionale Opleidingscentra

(ROC's) in Noord-Brabant.

Onder hen is de schooluitval

groot. Daarom werden een

aantal jaren geleden promo-

tieteams opgericht.

Inmiddels hebben deze

teams een scala van activitei-

ten ontplooid om de onder-

wijssituatie van allochtone

jongeren en de aansluiting

bij de arbeidsmarkt te verbe-

teren. Een presentatie ter

promotie.

In *Maatschappij & Politiek* nummer 8 van 2003 werd al eens over de promotieteams geschreven. In dit artikel werd gesteld dat de promotieteams – die voor hbo-studenten zijn bedoeld, maar ook in het mbo goed uitvoerbaar zijn – in 1999 en 2000 op de ROC's in Tilburg en 's-Hertogenbosch van start zijn gegaan. De doelstelling van de promotieteams is de verbetering van het imago van allochtone studenten en ondersteuning bij het verkrijgen van stage en werk. Hierdoor ontstaat er meer perspectief op werk en het functioneren als volwaardig burger in de samenleving. De teams bestaan uit medewerkers met verschillende nationaliteiten (Marokkaans, Turks, Somalisch, Chinees, Irakees, Afghaans). Sinds 2004 is er het provinciaal project 'Kleurrijk Brabant Werkt', dat in twee jaar twintig promotie- en mentorteams in Noord-Brabant gaat opzetten.

Activiteiten

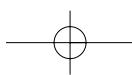
Het gaat bij de promotie om studenten in beroepsopleidingen, waarvan een essentieel deel van de opleiding uit beroepspraktijkvorming (voorheen stage genoemd) bestaat. De teams richten zich dan ook vooral daarop. Instellingen en bedrijven worden bezocht om te bevorderen dat zij allochtone studenten een stage of werkplek aanbieden, onder

meer door te tonen wat allochtone studenten in hun mars hebben.

Docenten worden over achtergronden en specifieke ervaringen van allochtone studenten geïnformeerd en op onderwijsinstututen worden multiculturele dagen georganiseerd. Men is echter ook actief in de richting van de allochtone studenten. Zo wordt praktische hulp geboden bij een zo goed mogelijke presentatie van de student op de stageplek. De teams zijn aanspreekpunt voor studenten met problemen. Daarnaast worden studenten en ouders over het Nederlandse onderwijsstelsel voorgelicht.

Liever autochtonen

Zach Saverda, vanaf het begin de begeleider van een promotieteam, zegt enigszins bezorgd: 'Het vinden van geschikte stageplaatsen levert een probleem op. Het bedrijfsleven neemt op voorhand liever een autochtoon dan een allochtoon aan. De vraag is of dit in onze samenleving als een splijtzwam tussen allochtonen en autochtonen zal werken? Natuurlijk moeten de jongeren zelf hard werken om een stageplek of baan te krijgen en ook het ROC moet daarvoor zijn best doen, maar werkgevers moeten wel volop meewerken. Ik durf te beweren dat veel problemen met de huidige allochtone jongeren voorbij zijn wanneer

Promotieteam Allochtone Jongeren (foto: Pashja)

zij een stageplek of werk zouden hebben. Dan kunnen zij hun opleidingen met succes afronden en beter aan werk komen'.

Over welk soort problemen hebben we het dan? Heen en weer geslingerd tussen twee culturen hebben allochtone jongeren meer problemen met het opbouwen van een eigen identiteit dan autochtone jongeren. Vooral de allochtone jongeren die voor een beroepsopleiding kiezen overschatten wat zij daarmee in de Nederlandse samenleving kunnen worden. Bovendien zoeken zij het vaak in beroepen die met handel/economie of administratie hebben te maken, sectoren waar een goede beheersing van de Nederlandse taal van essentieel belang is. Dit laatste is bij veel allochtone studenten nu juist een zwak punt. Dat veel jongeren in deze beroepsopleidingen niet slagen is niet verwonderlijk. Zonder beroepsopleiding is een baan moeilijk te vinden en juist aan een beroep of baan ontnemen mensen gedeeltelijk hun identiteit, status en zelfvertrouwen. De combinatie van factoren als ongekwalificeerdheid, een afwachtende houding (niet zelden vanuit de eigen cultuur ingegeven, maar een weinig gewaardeerde attitude bij werkgevers) en het last hebben van, een zekere mate van, discriminatie bij het solliciteren, reduceren de

kansen voor allochtone jongeren ernstig. Vooral jongens kunnen dan in de criminaliteit verzeild raken. In plaats van een *loser* kunnen ze daar iemand met een inkomen, status en identiteit worden.

Groepsvorming

Saverda wijst op het opmerkelijke feit dat er, althans voorzover hij daarvan hoort, weinig sprake is van agressie en geweld in de Brabantse ROC's. Doet zich een incident voor dan speelt de allochtone of autochtone identiteit meestal geen rol. 'Wij merken bijvoorbeeld ook niets van agressieve ouders. Misschien moeten we ons gelukkig prijzen, maar de conflicten die zich ooit met allochtone studenten hebben voorgedaan zijn altijd beheersbaar gebleven. Ik vind dat je die conflicten kleinschalig moet proberen op te lossen. Geen grootschalige trainingen organiseren, zo blaas je de zaken onnodig op', aldus Saverda. Promotieteams beschermen de belangen van allochtone studenten in ROC's en dat draagt bij aan werkbare verhoudingen en aan een school waar de jongeren zich veilig voelen. In de opleidingscentra is ook sprake van groepsvorming: Turken zoeken Turken op, Marokkanen Marokkanen, Nederlanders hun landgenoten enzovoorts. Saverda: 'Laten we nu eens niet zo'n

ophef maken van mensen die elkaar opzoeken en groepen vormen omdat ze dezelfde taal of hetzelfde dialect spreken, uit hetzelfde milieu komen of elkaars cultuur delen. Dat is van alle tijden en komt overal voor, in alle culturen, dus ook in Nederland. *So what?*'

Kleurrijk Brabant Werkt

Het door de Provincie Noord-Brabant gesubsidieerde project Kleurrijk Brabant Werkt (KBW) krijgt gestalte door Erdem Soyal, langdurig lid van het promotieteam in Tilburg, en Siham Khnafssi, die dat in 's-Hertogenbosch was. Beide studenten nu aan het hbo en hebben een deeltijdbaan bij het project.

Een van de interessantste activiteiten zijn de masterclasses

Debatteren, die in samenwerking met Richard Engelfriet en Prem Radhakishun zijn opgezet om (allochtonen) te laten oefenen in debatteren. In de schouwburg van Tilburg heeft het afgelopen jaar een aantal van deze masterclasses plaatsgevonden, met gemiddeld een honderdtal deelnemers. Aanwezig waren jongeren uit promotieteams, docenten, prominenten van de lokale overheden en ouders van studenten. De onderwerpen worden door de jongeren zelf gekozen. Het afgelopen jaar kwamen doodstraf, legalisering van drugs en rechtsextremisme aan bod.

Soyal en Khnafssi vinden deze debatbijekomsten een uitgelezen gelegenheid voor docenten Maatschappijleer (in Brabant) om met klassen te bezoeken. Er staan onder leiding van Radhakishun in september, oktober en december 2005 en februari 2006 nog vier debatsessies op de rol.

Overeenkomsten en verschillen

Moeten maatschappijleerdocenten anders Maatschappijleer geven op zwarte scholen dan op witte scholen? Khnafssi: 'Voorkom zwarte scholen, dan hoef je hier niet over na te denken. Ook zwarte scholen kennen groepsvorming. Interessant is een discussie over de overeenkomsten en verschillen in de culturen en de ideeën die hierover leven. Ga in de lessen op deze punten in en ga uit van de multiculturele samenleving'.

Wat zou er in het voortgezet onderwijs en in de ROC's moeten veranderen? Khnafssi: 'Om te beginnen zouden docententeams meer allochtone leraren moeten opnemen. Docenten zouden interculturele scholingen moeten volgen, waar allochtone studenten hun bijdragen aan leveren. Ik vind verder dat docenten absoluut voor alle jongeren model moeten staan. Ik heb teveel meegemaakt dat docenten zich hypocriet gedragen. Hoe kan je dan aan je studenten het goede voorbeeld geven?', vraagt Khnafssi zich af. Hij vervolgt: 'Ik merk dat de jongeren geregeld *verzwakken*, gemakzuchtig zijn en het soms laten afweten, hun afspraken niet nakomen. Wat serieuzer mag best en meer initiatief, meer creativiteit van de zijde van de promotieteams zou fijn zijn.'

Aanbevelingen

Niet alleen ROC's zouden promotieteams in hun scholen moeten halen. In elke scholengemeenschap in het voortgezet onderwijs zou een promotieteam van groot nut kunnen zijn. Zo is er een bewuste voorbeeldgroep van allochtone jongeren actief

die respect afdwingt. Wat is daar van te verwachten?

Een preventieve werking ten aanzien van allerlei problemen tussen allochtone en autochtone leerlingen: minder misverstanden, meer discussie, beter begrip voor elkaars culturen, meer veiligheid, minder agressie. Belangrijke voorwaarden zijn dat het team serieus wordt genomen en niet voor het gedrag van allochtone leerlingen en de helderheid over de positie van een dergelijk team verantwoordelijk wordt gemaakt. Het 'stage en werk'-doel dat in ROC's geldt, zal voor de promotieteams van het voortgezet onderwijs niet aan de orde zijn, wel de imagoverbetering en enkele andere doelen uit het mbo. De sectie Maatschappijleer van de school zou, als voorbereiding op de te behandelen onderwerpen en actualiteiten, regelmatig een promotieteam kunnen raadplegen. Welke visies op een onderwerp of thema bestaan er vanuit een andere cultuur en is het interessant een promotieteamlid als 'deskundige uit een bepaalde cultuur' uit te nodigen om een onderwerp in te leiden of voorlichting te geven? Maatschappijleerdocenten kunnen bij precieze onderwerpen checken waar gevoeligheden liggen in de bespreking van dat onderwerp. Docenten en/of schoolleiding kunnen zelfs het promotieteam vragen om in moeilijke gevallen met allochtone leerlingen als *sparing partner* op te treden. Dit kan echter alleen als er wederzijds vertrouwen is. ■

Voor nadere informatie

over promotieteams:

www.arbeidsmarktbrabant.nl
en www.kleurrijkbrabantwerkt.nl.

Lesmateriaal

De multiculturele klas en homoseksualiteit

In Nederland is het voor mensen mogelijk om met iemand van de gelijke sekse een relatie aan te gaan en te trouwen. In de multiculturele klas heb je als docent te maken met leerlingen met een geloofsovertuiging en een *thuis-cultuur* waarin homoseksualiteit niet wordt geaccepteerd en in veel gevallen ook nooit wordt besproken: er rust een taboe op. Hoe maak je als docent in een multiculturele klas homoseksualiteit bespreekbaar?

Een manier om homoseksualiteit bespreekbaar te maken is via het soapachtige lespakket *Burger Inn*. Dit is een voorlichtingsfilm over homoseksualiteit die speciaal voor multiculturele klassen is ontwikkeld. De voorlichtingsfilm brengt in beeld hoe jongeren met homoseksualiteit kunnen omgaan. De film speelt zich af in het burgerrestaurant Burger Inn. Een heteroseksuele relatie is het uitgangspunt en van daaruit worden thema's rond homoseksualiteit aangesneden, zoals discriminatie, vriendschap, groepsdruk en respect. Dit lespakket is ruim vijf jaar geleden uitgegeven door Forum, Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling. De homogroep van de Algemene Onderwijsbond (AOB), het COC en verschillende zorg- en welzijnsinstellingen waren bij de ontwikkeling van het lesmateriaal betrokken. Dit lespakket is te bestellen via de internetpagina www.coc.nl.

Relevante internetpagina's

www.forum.nl. Via deze internetpagina is zowel het lesmateriaal *Burger Inn* als het boek *Homo en moslim – hoe gaat dat samen?* door Omar Nahas te bestellen.

www.coc.nl. Informatie over homoseksualiteit voor onderwijs en voorlichting. Federatie van Nederlandse Verenigingen tot Integratie van Homoseksualiteit COC Nederland, dat is de officiële naam van de landelijke organisatie.

www.expreszo.nl. Informatie voor en over homojongeren. Hier is informatie te vinden over homoseksualiteit voor onderwijs en voorlichting.

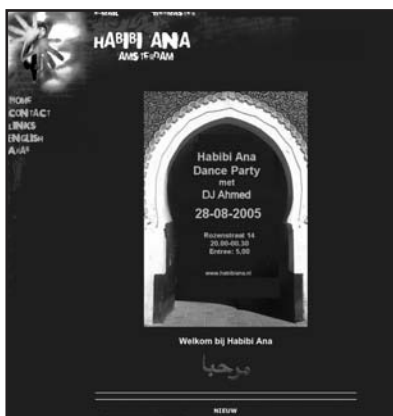
www.habibiana.nl. Informatie voor allochtone homo-, bi- en transseksuelen. Stichting Habibi Ana zet zich in voor het bespreekbaar maken van homoseksualiteit binnen verschillende culturen en heeft een eigen ontmoetingsplek.

www.yoesuf.nl. Stichting Yoesuf is een centrum voor informatie en educatie over islam en seksuele diversiteit, zoals momenteel het thema Islam en homoseksualiteit in relatie tot emancipatie en andere maatschappelijke vraagstukken.

Voorbeeldopdracht Homoseksualiteit in de multiculturele klas

De opdracht is geschikt voor zowel derde en vierde klassen van het vmbo en zou ook op het mbo kunnen worden gebruikt. Deze opdracht is bedoeld om homoseksualiteit in de multiculturele klas bespreekbaar te maken.

Iris Gerdez & Matthijs van Waveren

Lesmateriaal

Homoseksualiteit in de multiculturele klas

Seksualiteit is een lastig onderwerp en een onderwerp waarvan men vindt dat het een hoog privacygehalte heeft. Je seksleven bespreek je alleen met je allerintiemste vrienden.

Is seksualiteit iets waarmee de overheid zich kan of moet bemoeien? In bepaalde gevallen wel: bijvoorbeeld wanneer men tot seks wordt gedwongen of wanneer het gaat om seks met kinderen. Maar hoe zit het eigenlijk met homoseksualiteit?

In veel religieuze geschriften, zoals de Bijbel of de Koran, wordt homoseksualiteit veroordeeld. Diegenen die een letterlijke uitleg van die teksten voorstaan, pleiten er vaak ook voor dat de overheid de geboden en verboden die erin zijn vervat, nastreeft of handhaaft.

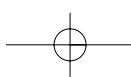
Tegenwoordig is homoseksualiteit in de meeste westerse landen niet langer verboden. Na een lang en moeizaam emancipatieproces is homoseksualiteit zodanig voor de wet geaccepteerd, dat homohuwelijken kunnen worden gesloten. Met andere woorden: ook homoseksualiteit wordt door de principes van de rechtstaat beschermd.

Opdracht

1. Zoek Artikel 1 van de Grondwet op. Met welk begrip zou je de opsomming die daarin staat kunnen uitbreiden als het om seksualiteit gaat?
2. De Gemeente Leeuwarden had een langdurig conflict met een trouwambtenaar die weigerde homohuwelijken te voltrekken nadat die legaal waren geworden.
Vorm met vier medeleerlingen een groep van vijf en discussieer over de vraag wat te doen met deze onwillige ambtenaar:
 - ontslaan?
 - in dienst houden, maar geen homohuwelijken laten voltrekken en evenredig minder werken?
 - in dienst houden en haar diensttijd geheel met man/vrouwhuwelijken vullen?
 - anders, namelijk ...?
3. Wat er kan gebeuren als de staat zich niets van beginselen van een menselijke rechtsstaat aantrekt, toont het onderstaande vreselijke bericht.
Discussieer in je groepje wat Nederland en/of groepen Nederlanders zouden kunnen doen om dergelijke vreselijke zaken te voorkomen.

Executie Iraanse homoseksuelen

Mahmoud Asgari (16 jaar) en Ayaz Marhoni (18 jaar) zijn twee jongens die eerder deze week in Iran zijn geëxecuteerd omdat zij homoseksueel zijn. Op homoseksualiteit staat in Iran de doodstraf. Iran zou momenteel nog jacht maken op drie andere homoseksuele Iraniërs. Sinds 1979 zouden al meer dan 4.000 homoseksuelen in het land zijn omgebracht, gewoon om wie ze zijn, zo melden Iraanse mensenrechtenorganisaties. (Bron: COC, 23 juli 2005)

Onderzoek naar leefwereld van hedendaagse leerling

Leerling in 2005

LIEKE MEIJS

Discussies over het *nieuwe leren* blijven de kranten vullen. Leerlingen passen anno 2005 niet meer in een onderwijsstelsel dat al tientallen jaren oud is, zo schrijven de voorstanders van dit *nieuwe leren*. Ze zijn niet langer de ijverige, luisterende leerlingen die iets van de kennis van de docent willen leren. Vragen als 'Is er sprake van een *nieuwe leerling*?', 'Welke kenmerken heeft een gemiddelde zestienjarige?' en 'Waarom zal het onderwijs zich moeten aanpassen?', komen in dit [artikel](#) aan de orde.

Docenten die elke dag zestienjarige leerlingen voor zich hebben zitten, zullen moeiteloos kunnen vertellen wat er anders is aan de leerling van 2005. Ze werken niet, ze hebben wel waarden en normen, maar dat zijn niet die van de docent, ze zijn heel vlug afgeleid en er is meer sprake van geweld, zowel fysiek als verbaal. Tegelijkertijd weet iedereen dat klagen over de jeugd iets van alle tijden is. Zo werd in 1917 een staatscommissie opgericht om een rapport over de jeugd tussen 13 en 18 jaar uit te brengen.

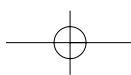
Baldadigheid

Er zou sprake zijn van baldadigheid onder deze groep jongeren. Tegenwoordig hoeft daar geen speciale commissie voor in het leven te worden geroepen want het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) brengt regelmatig verslag uit van onderzoeken onder de jeugd. Met deze gegevens kan in elk geval het beeld van de zestienjarige leerling met feiten worden onderbouwd. De *Rapportage Jeugd* (2002) van het SCP maakt onderdeel uit van de Landelijke Jeugdmonitor, die wordt verzorgd door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en het SCP. Het nationale scholierenonderzoek heeft veel data geleverd voor het SCP-rapport. Een van de gestelde vragen was: 'Ben je wel eens in aanraking

met de politie geweest of heb je wel eens iets gestolen of vernield?' Hierop zegt 20 procent, maar dan voornamelijk jongens, 'ja'. In de politiestatistiek is dit percentage echter veel lager, blijkbaar is de pakkans niet zo groot. Er zijn echter nog meer conclusies te trekken. Onder twaalfjarigen komt weinig delinquentie voor, bij zeventien- en achttienjarigen is het percentage het hoogst. Met het stijgen van het opleidingsniveau neemt het percentage af, maar het is weer hoger als sprake is van een eenoudergezin. Verder is er een sterke samenhang te zien tussen delinquentie en ander probleemgedrag, zoals emotionele problemen en problemen rond alcohol- en drugsgebruik. Naarmate meer wordt uitgegaan, komt delinquentie vaker voor.

Spijbelen en ouders

Meer leerlingen spijbelen meer. Van de onderzochte leerlingen zegt 29 procent de maand tevoren een keer te hebben gespijbeld; 11 procent daarvan vormt een hardnekkige groep die vijf keer of meer heeft gespijbeld. Havo/vwo-leerlingen spijbelen meer dan vmbo-leerlingen. Er zijn geen verschillen tussen jongens en meisjes. Ook hier is de tendens te zien dat de twaalf- tot vijftienjarigen veel minder spijbelen

Alcoholgebruik en uitgavenpatroon (Foto: Europese Unie)

dan de zestien- tot achttienjarigen. De generatiekloof is definitief gedicht, zo blijkt uit de cijfers die de jongeren voor de relatie met hun ouders geven. Maar liefst 78 procent geeft een 7 of meer voor deze relatie, havo/vwo-leerlingen geven een iets hoger cijfer dan vmbo-leerlingen. In eenoudergezinnen zijn de cijfers lager dan in twee-oudergezinnen. Hoewel de twaalfjarigen het wat beter met hun ouders kunnen vinden dan de vijftienjarigen, kunnen jongeren het over het algemeen goed met hun ouders vinden.

Alcoholgebruik

Hoewel vaak wordt beweerd dat het alcoholgebruik onder jongeren toeneemt, wordt dit niet door de cijfers uit 2000–2002 bevestigd. Onder de twaalf- tot achttienjarigen zegt 25 procent nog nooit alcohol te hebben gedronken, meer dan de helft zegt de afgelopen maand wel alcohol te hebben gedronken. De havo/vwo leerlingen drinken gemiddeld iets meer dan de vmbo-leerlingen. Bij de cijfers over drugsgebruik is dit

omgekeerd. Breid je de leeftijdscategorie uit, dan zie je in de categorie achttien- tot vierentwintigjarigen een veel hoger alcoholgebruik dan onder de twaalf- tot zeventienjarigen. Overigens is het aantal niet-rokers toegenomen. Op het vmbo wordt meer gerookt dan op havo/vwo.

Materialistischer

Het Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting (NIBUD) doet onderzoek naar het uitgavenpatroon van leerlingen. Leerlingen gaven vorig jaar 126 euro (2002: 116 euro) per maand uit. De inkomsten krijgen ze uit zak- en kleedgeld en 44 procent heeft door de week een bijbaantje. Van de achttienjarigen is dit percentage veel meer, namelijk 75 procent. In de vakantie werkt 25 procent van alle leerlingen bij de boer, de supermarkt of in de horeca en van de achttienjarigen is dat 50 procent. Meer scholieren besteden geld aan mobiel bellen; in 2002 was dit de helft van de scholieren, in 2004 60 procent. Het maandelijkse hier-

aan bestede bedrag daalde wel van 17 naar 13 euro.

Veel meer meisjes dan jongens kopen kleding en dit aantal is sterk gestegen (2002: 46 procent van de meisjes, 2004: 70 procent/ 2002: 28 procent van de jongens, 2004: 43 procent).

Veel meer jongeren besteden geld aan cosmetica en verzorgingsproducten (2002: 35 procent, 2004: 60 procent).

Sport en bewegen

Aanvankelijk gingen jongeren steeds meer sporten. Tussen 1975 tot 1995 was er sprake van een stijging van een gemiddeld aantal uren sport in de week van 1,9 naar 2,6 uur, maar tussen 1995 en 2000 was niet langer sprake van een stijging, ondanks de intensivering van het sportbeleid naar aanleiding van de negatieve berichten over de sportdeelname en het bewegingspatroon van de jeugd. Het aantal jongeren dat aan trainingen en competities deelneemt is gedaald van 60 procent in 1991 tot 53 procent in 1999.

Onder jongens is de daling van deelname aan teamsport twee keer zo hoog als bij meisjes.

Onder jongeren – evenals onder ouderen – maken vooral individueel beoefenbare sporten, zoals fitness en skeeleren, de laatste jaren groei door. Van de zestien- tot achttienjarigen is 89 procent sportief actief en van de twaalf- tot achttienjarigen voldoet 51 procent aan de Nederlandse norm van gezond bewegen. Sportende jongeren voelen zich gezonder dan niet-sportende jongeren, maar drinken of roken er niet of nauwelijks minder om en soms zelfs wat meer.

Meer computer, minder boeken

In het laatste decennium van de vorige eeuw spenderen jongeren ongeveer evenveel uren aan media-gebruik (1990: 17,8 uur per week, 1995: 18,5 uur per week, 2000: 17,1 uur per week). Wel zijn binnen dit gebruik duidelijk verschuivingen te zien. Steeds meer leerlingen hebben thuis een computer (86 procent) en maken daar minstens een keer per week gebruik van (1990: 24 procent, 2000: 67 procent). Per dag brachten jongeren in 1990 acht minuten door achter de computer, in 2000 was dat 25 minuten. Jongeren zijn behoorlijk vaardig geworden in het computer-gebruik en zij doen de computer-vaardigheden vooral thuis op. School zorgt niet voor compensatie van de achterstand in digitale vaardigheden bij sommige groepen leerlingen. Verder zouden scholen leerlingen strategische vaardigheden moeten aanleren (hoe om te gaan met de stromen informatie), maar het onderwijs geeft daarvan zelf aan hier nog veel problemen mee te hebben.

De zestienjarige leerling in 2005

De leerling heeft een ruimere leefwereld dan alleen school. De helft van de zestienjarige heeft er een baan naast en ze gebruiken elke dag de computer. De docent is dan ook niet meer de exclusieve kennisbron voor hem.

Het spijbelgedrag van deze leerling neemt toe, zowel bij jongens als bij meisjes (29 procent).

Met zijn ouders heeft de leerling een goede relatie, die staan achter hem!

Geld is een belangrijk aspect van zijn leven, daarmee neemt de aandacht voor allerlei materiële zaken toe. Dit gaat ten koste van de aandacht voor immateriële zaken (boeken lezen, vrijwilligerswerk).

De klachten over meer geweld, alcohol/drugs, en meer delinquentie betreffen een kleine groep, die hier wel extremer in wordt.

School zal genoeg moeten nemen met een geringere rol in het leven van een zestienjarige en het zal onderwijs moeten bieden dat kan concurreren met de andere zaken die de aandacht van deze leerling vragen. De zestienjarige leerling leert veel buiten school (computervaardigheden).

Een boek lezen deden jongeren in 1990 veertien minuten per dag, in 1990 zes minuten.

Verder daalde het aantal huishoudens met een dagblad thuis en leenden leerlingen minder vaak een boek van de bibliotheek.

Leerlingen kijken gemiddeld een half uur per week minder televisie, maar het is nog altijd 1,5 uur per dag. De media leggen nog steeds een groot beslag op de vrijetijdsbesteding van jongeren.

Politieke en maatschappelijke participatie

Een grote meerderheid van de tieners is onveranderd niet in politiek geïnteresseerd (1999: 71 procent, 2001: 75 procent). Factoren die hierop positief van invloed zijn, zijn de leeftijd (ouderen hebben meer interesse dan jongeren), het geslacht (jongens hebben meer interesse dan meisjes) en het opleidingsniveau van de ouders (kinderen van hoogopgeleide ouders hebben meer interesse dan kinderen van laaggeschoolde ouders). Er zijn weinig verschillen gevonden in interesse tussen autochtone en allochtone jonge-

ren. Wel blijken jongeren meer interesse in maatschappelijke vraagstukken te hebben dan in politiek. Dit laatste wordt vooral met de oninteressante Haagse politiek geassocieerd.

De deelname aan verenigingen door jongeren is niet veel veranderd (1983: 10 procent, 1991: 9 procent, 1999: 11 procent). Vrijwilligerswerk doen jongeren meestal binnen hun sportvereniging (15 procent), maar 3 procent doet dit binnen een politieke partij.

Meisjes doen meer vrijwilligerswerk dan jongens; volwassenen doen meer vrijwilligerswerk dan jongeren. Op de vraag waar vrijwilligerswerk aan moet voldoen om voor jongeren aantrekkelijk te zijn, antwoorden ze: 'leuk en leerzaam, niet te ver weg, het moet geen geld en te veel tijd kosten, het moet samen met andere jongeren zijn, het moet waardering geven en niet te emotioneel belastend zijn'. ■

Bron: SCP, *Rapportage Jeugd* (2002) en NIBUD, *Scholierenonderzoek* (2004)

(Foto: Koen van Rossum)

Onderwijs op aardgas

Den Uyl is verweten dat hij de aardgasbaten aanwendde om leuke dingen 'voor de mensen' te doen. De uitkeringen en de lonen stegen fors.

Nederland geniet sindsdien de twijfelachtige eer een negatief economisch verschijnsel naar zich genoemd te zien: *hollanditis*, het zich rijk rekenen met een toevallig voordeeltje. Wie de Staatsloterij wint kan twee dingen doen: het geld aan het werk zetten, in een bedrijf bijvoorbeeld, of het geld uitgeven aan leuke dingen.

VU-student Balkenende zat in die jaren met zijn neus diep in de economieboeken gedoken. Tenminste, dat neem ik aan, want de jonge Balkenende met drank en vrouwen, daar krijg ik om een of andere reden geen beeld bij. 'Hollanditis, dat nooit weer', prenten zijn leermeesters hem in.

De extra miljarden die ons aardgas door de explosie van de olieprijs opleveren kunnen we gebruiken om 'het zoet' na 'het zuur' vervroegd uit te betalen, dus voordat dat zuur uit zichzelf tot baten heeft geleid.

Politiek is dat heel verleidelijk; in de politiek gelden tenslotte niet alleen economische argumenten, een land is geen bedrijf. Om te overleven moet een kabinet wel vaker economisch niet zo handige beslissingen nemen.

Maar Balkenende wil flink blijven en de miljarden zo inzetten dat ze geld opleveren. En in Nederland rendabel investeren betekent: aflossen van de staatsschuld (blijvende verlaging van rentekosten) en verbeteren van de economische infrastructuur. We zijn intussen, zegt men, een kennis-economie geworden, of daarnaar op weg. De infrastructuur van een kennis-economie is onderwijs en wetenschap.

Op Prinsjesdag, en door lekkage al een paar weken eerder, bleek dat Balkenende zijn VU-lesje heeft geleerd: pas op voor potverteren.

De oppositie schoot voorspelbaar in de Pavlov-reflex: te weinig zoet 'voor de mensen'. Maar wij van het onderwijs mogen niet mopperen. Ons belang is erkend als economisch landsbelang.

Grom

Recensies

Leraar in een kleurrijke school

LIEKE MEIJS

Het boek *Leraar in een kleurrijke school* is tot stand gekomen met subsidie van de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling van de Gemeente Utrecht. De toenmalige wethouder van Onderwijs, Rene Verhulst, licht in zijn 'Ten Geleide' de beweegredenen hiervan toe. Utrecht heeft met de sluiting van het Thorbecke College en het Niels Stensen College op een vervelende manier ervaring opgedaan met de snelle segregatie in het onderwijs, die vooral een probleem in de grote steden is.

De toekomst van het Utrechtse onderwijs is naar de overtuiging van Rene Verhulst de multiculturele gemengde school. In een onderzoek liet hij op beide scholen de kennis en ervaringen verzamelen om tot bruikbare aandachtspunten voor leerkrachten van kleurrijke scholen te komen.

Het boek verdiept de verhalen die de krantenlezer over het Thorbecke College en Niels Stensen College kent: twee scholen die in korte tijd van witte in zwarte scholen veranderden, met een terugloop in het leerlingenaantal te kampen kregen en een laatste reddingsoperatie (fuseren van beide scholen) door te weinig aanmeldingen zagen mislukken. Uit interviews met docenten en schoolleiders van deze scholen krijgt de lezer veel *inside-information*, zoals over de dilemma's waar zij zich voor gesteld zagen.

Vier van de vijf hoofdstukken gaan dieper in op de docentcompetenties in een kleurrijke school: kennis, ervaringen en opvattingen die uit het onderzoek naar voren kwamen over het functioneren van een docent op een multiculturele school.

Streng aanpak versus persoonlijke band

'Het pedagogische klimaat is veranderd', melden docenten van het Thorbecke College en het Niels Stensen College. Strengheid is daarin vaak een sleutelwoord. Onderzoek laat zien dat strengheid op de lange termijn tot een verslechterd klimaat in de klas en daarbuiten kan leiden, hetgeen uiteindelijk een negatieve uitwerking op prestaties en motivatie heeft en vooral ook negatieve gevolgen op het zelfbeeld van de leerlingen kan hebben.

De auteurs adviseren om eerder over duidelijk leidinggeven dan over strenger optreden te spreken. Geen eenrichtingsverkeer: het gesprek tussen leerlingen en docenten over de functie en inhoud van bepaalde afspraken moet steeds kunnen worden gecontinueerd.

Als het gaat over de wijze waarop dit kan worden vormgegeven, valt het woord *balanceeract*: leerlingen vinden veel ruimte en een persoonlijke benadering fijn, maar als docent moet je wel orde kunnen houden en voorkomen dat leerlingen

Perry den Brok, Maaike Hajer, Jaap Patist, Leja Swachten, **Leraar in een kleurrijke school, keuzes en overwegingen van docenten rond het lesgeven in een multiculturele school**, Uitgeverij Coutinho, Bussum 2004, 206 pagina's, ISBN 90-6283-4361, prijs € 20

Recensies

Vernielingen

Steeds vaker zijn er vernielingen binnen de school, in de toiletten en in de gangen. Hoewel er vermoedens bestaan, is het onduidelijk wie het doet. De vermoedens zijn ontstaan doordat altijd een groepje leerlingen in de buurt van de 'ongelukken' aanwezig is. Deze groep speelt echter de grote onschuldige en uit zich verbaal heftig als het wordt weggestuurd. De leerlingen zeggen dan onrechtvaardig behandeld en gediscrimineerd te worden. Ze blijven staan discussiëren.

Een van de vragen luidt: 'Welk plan van aanpak zou u adviseren om dit probleem structureel aan te pakken?'.

De rapportvergadering

Er wordt door de docenten geklaagd dat in het eerste en tweede leerjaar de concentratieboog heel erg kort is. Bovendien heeft een belangrijk deel van deze klassen moeite met de teksten in de schoolboeken. Voor schriftelijke toetsen scoren de meeste leerlingen onder de maat. De leerlingen lijken weinig belangstelling voor schoolzaken te hebben. Toch zijn de meeste leerlingen na hun laatste lesuur nauwelijks de school uit te krijgen. De uitstroomcijfers dreigen enorm hoog te worden.

Een van de vragen luidt: 'Wat zou uw aanpak zijn en wat voor effect zal uw aanpak op het leergedrag van de leerlingen binnen de klas/school hebben?'.

de aardigheid van de docent misbruiken.

Het boek schotelt in elk hoofdstuk casussen voor met opdrachten, zoals 'Vernielingen' over het pedagogische klimaat.

Interculturele communicatie

Een van de docenten beschrijft de noodzaak om ook in een multiculturele school de didactiek aan te passen: 'Ik ben begonnen als een docent die heel frontaal les gaf. Veel verhalen vertellen, een onderwijsleergesprek voeren, een helder betoog houden (...). Met de veranderende leerlingenpopulatie riep ik door zo'n prominente rol extra onrust in de klas op.'

Bij een keuze voor andere werkvormen dan de frontale methode is er meer ruimte om individuele leerlingen te observeren en te beluisteren. Daardoor komen de taal- en leerproblemen in beeld, maar ook de leefwereld van de verschillende groepen leerlingen.

Een veel gehoorde uitspraak is dat veel allochtone leerlingen niet goed zelfstandig kunnen werken, omdat ze structuur en houvast nodig hebben. Een suggestie die in het boek wordt gedaan is te zorgen voor een vaste heldere lesopbouw. Daarbinnen kunnen dan wel gevarieerde werkvormen aan bod komen.

Een ander belangrijk aandachtspunt is het vergroten van de taalvaardigheid van de allochtone leerlingen. Taalbeleid door alle vakken heen, vinden de (oud-)docenten van het Niels Stensen College en het Thorbecke College noodzakelijk en ook veel effectiever dan alleen een afzonderlijk vak Nederlands. Aan initiatieven voor een dergelijke vakkenintegratie is men op beide scholen niet toegekomen.

Over didactiek geeft het boek de casus van de rapportvergadering.

Omgaan met omgeving

Met de verandering van de leerlingenpopulatie veranderde ook de houding van de leerlingen en ouders tegenover niet-lesgebonden activiteiten: bij werkweken gaan ze niet meer mee en ook ouderavonden worden nauwelijks door de ouders bezocht. Suggesties om de afstand naar de ouders te verkleinen zijn: de verplichting van ouders om naar school te komen om het rapport op te halen, de aanstelling van allochtone medewerkers, het in de eigen taal informeren van ouders en verdieping door docenten in gewoonten en gebruiken in andere culturen.

Een van de ondervraagde docenten schetst een andere aanpak op de ouderavond, waarbij hij afstapte van de, in de Nederlandse cultuur gebruikelijke, directe en rechtstreekse manier: 'Ik pak het nu anders aan. Ik heet de ouders welkom en vraag hoe het met ze gaat. Daarna geef ik ze een compliment voor de opvoeding van hun kind en voor het gedrag van het kind op school, de kleding die ze aan hebben en meer van die dingen. Daarna spreek ik de wens uit dat ze samen met de school proberen het beste uit hun kind te halen, dat de school het beste met hun kind voorheeft en de ouders daarbij nodig heeft. Het mooie is dat ik merk dat, sinds ik dat op die manier doe, de ouders anders tegen me zijn. Een vader schudde me langdurig de hand. Een ander omarmde me en zo liepen we samen de gang op. Dat soort dingen gebeurde vroeger nooit.'

Recensies

De werkweek

De vooreindexamenklassen maken jaarlijks een *grote* reis. Ze hebben de keuze uit een survivaltocht in de Ardennen, een culturele reis naar Praag of een driedaagse schilder/fotografietrip in Frankrijk. De ouderbijdrage verschilt per activiteit, zodat er ook bij elk budget een gepaste activiteit kan worden gevonden. Er is bovendien een spaarsysteem waardoor ook de duurdere reizen voor iedereen haalbaar zijn.

Aan het begin van het jaar worden de ouders en leerlingen per brief voor een bijeenkomst over deze reizen uitgenodigd. Het is opvallend hoe weinig ouders met een allochtone achtergrond aanwezig zijn, en degenen die aanwezig zijn zeggen nauwelijks iets.

Als de reis nadert merken we dat een deel van de groep (met name de allochtone meisjes) nog steeds niet heeft betaald. Het aantal afmeldingen onder deze groep wegens ziekte groeit in de dagen voorafgaand aan het vertrek en op de dag van vertrek.

Wat zou uw aanpak zijn bij deze casus? U vindt het belangrijk om deze buitenschoolse activiteiten in stand te houden. Welk voorstel zou u doen om leerlingen en ouders hiermee in te laten stemmen?

Docenten vinden het belangrijk dat leerlingen aan buitenschoolse activiteiten deelnemen. Leraren van het Niels Stensen College en het Thorbecke College probeerden allochtone leerlingen hiervoor te motiveren door er een cijfer voor te geven, het in het rooster in te passen en het voor iedereen verplicht te maken. Ook over deze problematiek heeft het boek een casus: 'De werkweek'.

Omgaan met veranderingen

In het laatste hoofdstuk wordt ingegaan op de drie thema's die bij veranderingen in een verkleurde school centraal staan: contact, taalontwikkeling en zelfstandigheid.

Bij *contact* is het bewerkstelligen van een persoonlijke en goede onderlinge relatie tussen docent en leerling een onderwerp dat voortdurend in de interviews terugkeert en daarin ook het meest belangrijke thema is. Dat is noch verwonderlijk, noch wereldschokkend, erkennen de auteurs. Duidelijk is wel dat er meer van de docenten wordt gevraagd, om een goede relatie op te bouwen en in stand te houden, wanneer de diversiteit van de leerlingen- en ouderpopulatie toeneemt.

In de interviews komt naar voren dat *taalontwikkeling* over het algemeen veel te weinig aandacht krijgt. Nieuwe didactische werkvormen die zijn gericht op actieve participatie en actief gebruik van de taal bieden hiervoor goede mogelijkheden.

Over *zelfstandigheid* wordt in de slotconclusie opgemerkt dat zelfstandigheid in didactische zin verschilt van zelfstandigheid in pedagogische zin. Het is goed mogelijk om binnen de relatie duidelijk de baas te zijn, maar daarbij toch veel didactische vrijheid aan de leerlingen te geven: kiezen van deelonderwerpen, deeltaken en een taalaanpak.

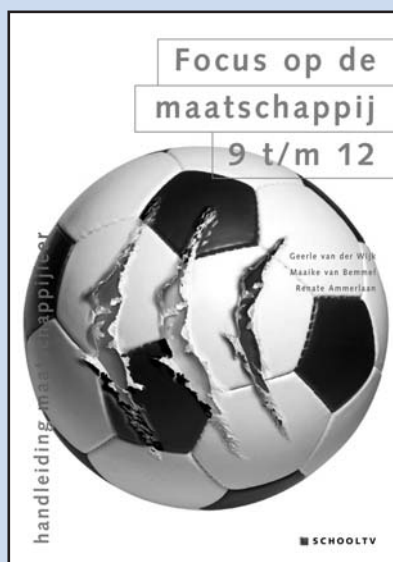
Leraar in een kleurrijke school is een zeer leesbaar, praktisch boek voor docenten in kleurrijke scholen en voor opleidingen, die zich ervan bewust zijn dat ze docenten voor kleurrijke scholen opleiden. ■

Van DNA tot homoseksualiteit

LIEKE MEIJS

In de maand november worden door Schooltv vier nieuwe maatschappijleerprogramma's uitgezonden: *Focus op de maatschappij*. Teleac/NOT maakte de vier uitzendingen over de thema's Opvoeding, Sport, Democratie en Discriminatie.

De programma's van de serie *Focus op de Maatschappij* zijn bedoeld voor vmbo-leerlingen die Maatschappijleer 1 volgen en hebben een moderne opzet, met veel muziek en als rode draad een weergave van het deel van het leven van

Recensies

een jongen of meisje. Maatschappijleer sluit op deze manier direct aan bij de leefwereld van de jongeren. De onderwerpen zijn soms gewaagd: een dochter die DNA afneemt bij haar vader om te laten checken of hij wel haar vader is, maar tegelijkertijd is dit ook wel een kwestie die leerlingen op televisie horen of in bladen lezen.

Elk programma verwoordt enige kennis over het thema en steeds worden dezelfde vragen gesteld: 'Hoe is dit ergens anders?' (veranderings- en vergelijkende invalshoek), 'Wie heeft daar belang bij?' (sociaal-economische invalshoek), 'Wat vindt de samenleving?' (sociaal-culturele invalshoek), 'Wat vindt de overheid?' (politiek-juridische invalshoek) en 'Wat vind jij?'.

De vraag naar de eigen mening over het onderwerp wordt bewust aan het einde gesteld. Leerlingen worden geacht zich eerst enige kennis eigen te maken, in de hoop dat zij door eerst naar de visie van de samenleving en de overheid te kijken, verder dan het *eigen ik-verhaal* kijken.

Eigen karakter (programma 9)

Maatschappijleerdocenten hebben toch een moeilijke taak: aan vijftien- en zestienjarige jongeren – in een leeftijdsfase waarin ze zichzelf unieke en niet te beïnvloeden personen vinden – uitleggen wat socialisatie is. Het verhaal vertellen dat ze niet willen horen: dat ze hoofdzakelijk door erfelijkheid, opvoeding en de omgeving worden bepaald.

Het heeft mij een hele zomervakantie gekost om mijn man, die natuurkundige is, het begrip *socialisatie* bij te brengen. Het proces waarin mensen... 'wat is dat nu weer, waar zie je dat dan, is dat te meten?'

Dit programma trekt alles uit de kast om de leerlingen stil te laten staan bij hoe je wordt wie je bent. Het bevat een soapverhaal over Simone, die een heel lief begrijpelijk vriendje heeft, maar een vader die zo vervelend doet dat ze alleen maar kan bedenken dat ze niet zijn dochter is.

Tijdens de uitzending legt de wetenschapper Bas Haring in gewone woorden uit wat een gen is en lichten de televisiesternen Marieke en Aukje van Ginneken toe dat hun muzikale ouders hen niet verplichtten om naar muziekles te gaan, maar hen positief stimuleerden. Zo kwamen ze uiteindelijk toch in de muziek terecht. Ook bespreekt een biologiedocente de erfelijkheid van een 'tonggootje kunnen maken' en 'vaste of losse oorlel'.

Voor Kevin maakt dat allemaal niet uit. Ik heb echt een eigen karakter, vertelt hij overtuigend. De kijker weet niet of hij dit vóór of na de maatschappijleerles vertelt.

Voetballen of dansen? (programma 10)

Het onderwerp Sport wordt in de maatschappijleerboeken voor het vmbo karig bedeed. Alleen in de methode *Blikopener* komt het thema Sport en Bewegen voor, zo blijkt uit het overzicht in de docentenhandleiding bij de programma's. Daarin staat steeds vermeld bij welke methoden (plus hoofdstukken) de programma's aansluiten.

Na het zien van de uitzending zal iedereen de maatschappelijke aspecten van het thema Sport kunnen noemen. Het belang van sportverenigingen is er een van; alleen al omdat 5 miljoen Nederlanders er lid van zijn. De individualise-

Recensies

Focus op de maatschappij

Internet

Via de internetpagina www.eigenwijzer.nl/focus vindt u meer informatie over het project. Hier kunnen de programma's nog eens worden bekeken en er wordt extra informatie gegeven waar de leerlingen zelfstandig mee kunnen werken.

Uitzenddata 2005/2006

9. Hoe word je wie je bent?: dinsdag 1 november
 10. Sportief bekeken: dinsdag 8 november
 11. Democratie en dictatuur: dinsdag 15 november
 12. Discriminatie: dinsdag 22 november
- Elk programma begint om 11.00 uur, duurt 15 minuten en wordt via Nederland 3 uitgezonden.
- De programma's worden achter elkaar uitgezonden op donderdag 8 december om 10.30 uur.

Begeleidend materiaal

Het begeleidend materiaal bestaat uit een handleiding met kopieerbare werkbladen. In de docenthandleiding vindt u een beschrijving van het televisieprogramma, korte achtergrondinformatie over het thema, drie kopieerbare werkbladen per programma met vragen en opdrachten (verdeeld naar de leerwegen basisberoeps en kader/gemengd/theoretisch) en antwoordsuggesties.

Verder is er een overzicht opgenomen bij welke onderdelen van bestaande methoden de programma's het beste aansluiten.

U kunt het begeleidend materiaal (artikelnummer 1407) bestellen via de internetpagina www.schooltv.nl/bestellen of telefoonnummer 0900-1344 (20ct/min). Het materiaal kost € 13,25.

ring in de sport, dat door de toegenomen deelname aan fitness tot uiting komt, is een tweede aspect. Daarnaast zijn er echter ook de negatieve kanten van het supportersgeweld en de positieve kanten van de gezondheid.

De begrippen *waarden* en *normen* die de leerlingen in aflevering 9 hebben geleerd, komen hier ook weer terug. Zo is het verboden om mensen uit te schelden. Dat is een heldere norm maar de tegenstander in het voetbalstadion valt hier blijkbaar niet onder.

Robin en Roger, twee trouwe PSV-supporters verwoorden het andere verhaal van de supporters: we zijn *een* grote familie, het is gezellig en we hebben een heel hechte band. Het ervaringsverhaal in deze aflevering gaat over Raphael, die beroepsvoetballer wil worden. Dat eeuwige trainen laat zich moeilijk met uitgaan met een meisje combineren. Als hij het trainen vóór het meisje laat gaan, is hij haar kwijt aan zijn vriend; een verstandige keuze, als je ziet hoe goed hij kan voetballen.

Mijn vader is de baas (programma 11)

Wie bepaalt de regels? Programma 11 vertrekt vanuit de 'kleine dictatuur' in een gezin, waar de vader de regels dicteert. Het dilemma tussen bemoeizucht en kinderen aan hun lot overlaten, wordt in deze gezinssituatie helder neergezet.

Het is jammer dat dit dilemma niet ook als ingang voor de overheid wordt genomen. Het onderwijs zelf worstelt nu ook met een minister die scholen weliswaar niet alle regels wil dicteren maar ze soms ook erg aan het eigen lot overlaat.

Deze aflevering gaat vooral in op grondrechten als basis van de democratie. Vrijheid van meningsuiting wordt geïncrimineerd aan de hand van de moord op Theo van Gogh – dit lag ook voor de hand.

De vergelijkende invalshoek wordt geconcretiseerd aan de hand van het Chinese politieke systeem dat door Ho Pin Tung heel begrijpelijk voor leerlingen wordt neergezet. Het land is opener geworden, maar heeft tegelijkertijd ook oude tradities die het moeilijk maken om de overstap naar vrije verkiezingen te maken. Op dat moment mis ik de historische beelden, die altijd in de serie *Aspecten* van Teleac/NOT zaten, om leerlingen duidelijk te maken dat Nederland ook pas sinds het einde van de negentiende eeuw een democratie is. De beschikbare tijd van het programma (15 minuten) is echter zo om. Er komen ook nog jongeren aan het woord die uitleggen wat voor invloed je kunt aanwenden als je nog geen achttien jaar bent: een leerlingenraad oprichten, een actiegroep vormen of aansluiting zoeken bij een jongerenafdeling van een politieke partij.

Maar het programma stelt voor om te beginnen bij je vader. Zorg er eerst maar eens voor dat hij er enige democratische inspraakprincipes op na gaat houden.

Homoleraar wordt gediscrimineerd (programma 12)

Niet een jongere, maar een leraar speelt de hoofdrol in het verhaal van programma 12. Leerlingen zien deze leraar een vriend kussen en dat kunnen ze niet accepteren. In de school wordt aan iedereen doorgegeven wat ze

Recensies

Theodore Dalrymple, Leven aan de onderkant. Het systeem dat de onderklasse instandhoudt, (vertaald en ingeleid door Chris Rutenfrans), Uitgeverij Het Spectrum, Utrecht 2004, 272 pagina's, ISBN 90-274-9917-9, € 19,95

hebben gezien. De zaak escaleert als enkele leerlingen de banden van zijn auto lek willen steken. Andere leerlingen vinden dat dat niet kan en nemen het voor de leraar op.

De vraag of leraren op school openlijk voor hun homoseksualiteit mogen uitkomen, wordt aan enkele leerlingen voorgelegd. Wanneer er nu precies sprake van discriminatie is, wordt goed uitgelegd. Als iemand als vrachtwagenchauffeur geweigerd wordt, omdat hij geen grootrijbewijs heeft, is dat geen discriminatie. Het gebeurt op terechte gronden.

Een school die Lonsdale-kleding verbiedt legt bij monde van de waarnemend directeur uit waarom men zich tot een dergelijke maatregel genoodzaakt voelde. Er waren steeds meer incidenten die de sfeer op school onveiliger maakten. Ook dit is een kwestie die zich goed leent voor een klassengesprek. In elke aflevering wordt een aan het onderwerp gerelateerd beroep in beeld gebracht. Bij het thema Discriminatie is dat een mevrouw van het Meldpunt Discriminatie die klachten behandelt. Door niet-alledaagse beroepen te kiezen, wordt de kijk van leerlingen op beroepsmogelijkheden verruimd. Tevens worden voor dit beroep benodigde karaktereigenschappen genoemd: rust en geduld, goed kunnen luisteren en meevoelen met de klachten. ■

Psychiater komt op voor onderklasse

GERARD VAN ROSSUM

Leven aan de onderkant is het relaas van een geëngageerd psychiater over het leven in de onderklasse en een felle aanklacht tegen de mentaliteit die mensen daarin gevangen houdt. Psychiater Theodore Dalrymple baseert zijn analyse op de duizenden gesprekken die hij met daders en slachtoffers van roof, drugsmisbruik, mishandeling en andere vormen van geweld voerde.

Volgens Theodore Dalrymple, die in een gevangenis en een ziekenhuis in een grote achterstandswijk in Noord-Engeland werkt, wordt de onderklasse vooral instandgehouden door het waarderelativisme, het goedpraten van criminaliteit als een onontkoombaar gevolg van armoede en discriminatie en het verdacht maken van prestatiedrang in het onderwijs. Aan de onderkant van de samenleving heeft dit tot een slachtoffercultuur geleid, die verhindert dat mensen hun lot in eigen handen nemen, met alle gevolgen van dien.

Verdorvenheid

Beatrijs Ritsema schrijft naar aanleiding van dit boek (*NRC Handelsblad*, 4 februari 2005) dat het leven in de onderklasse bruut is. Dat is overal zo,

Recensies

maar in de landen die deel uitmaken van de westerse cultuur heerst een speciale vorm van bruutheid; een die ijzingwekkender is, uitzichtlozer en verdorvenere dan elders. Het is de armoede van de ziel. Het structuralisme, de seksuele bevrijdingsleer en het cultureel relativisme hebben de trotse arbeiderscultuur om zeep geholpen en aan de onderkant van de maatschappij grote verwoestingen aangericht. Eerst geloofden alleen criminologen dat de mens een gevangene van zijn omstandigheden is, later werd dit idee door welzijnswerkers, politieagenten en beleidsmakers overgenomen, tot uiteindelijk de crimineel zelf er in ging geloven.

Vertaler Chris Rutenfrans stelt in zijn inleiding dat welzijnswerkers de bewoners van achterbuurten voorhouden dat hun wereld even goed is als elke andere, dat hun gedrag niet slechter is dan dat van anderen, dat lage cultuur niet minder is dan de hoge cultuur en dat het niet echt nodig is om goed te leren lezen en schrijven. Die visie sluit hen definitief in de achterbuurt op. Dalrymple probeert zijn cliënten te bevrijden van hun idee dat ze slachtoffer zijn om hen zo weer verantwoordelijkheid voor hun eigen gedrag bij te brengen.

Uitstel van behoeftebevrediging

Het bijbrengen van verantwoordelijkheid voor het eigen lot, het aanspreken van het natuurlijk vermogen goed en kwaad te onderscheiden, het oefenen in zelfbeheersing en uitstel van behoeftebevrediging en het benadrukken van plichten als tegenhanger van de rechten, deden de kerk en de school vroeger. De bevrijdingsbeweging in de jaren zestig richtte al haar pijlen op dit soort paternalisme, waar vooral de opkomende elite zich erg door in haar emancipatie belemmerd voelde. Sociale wetenschappers steunden de gedachte dat de normen intussen *geïnternaliseerd* waren en dat correctie en controle niet meer nodig waren. De progressieve elite vertaalde 'verantwoordelijkheid nemen voor eigen lot' in 'ongebreedeld individualisme' en daarmee gaf zij een verwoestend signaal af aan mensen die minder zelfstandig tot een oordeel konden komen, om welke reden en door welke oorzaak dan ook. Die gingen de afgeschafte preekstoel en lessenaar pijnlijk missen.

De teloorgang van het onderwijs

Dalrymple beschouwt het onderwijs als de meest cruciale en typerende van de door het waarderelativisme getroffen sectoren. Onwetendheid is een gezenterm geworden: 'Vroeger was onwetendheid zuiver passief: niets meer dan de afwezigheid van kennis. De laatste tijd heeft ze echter een positiever en kwaadaardiger karakter aangenomen en is het een diepe afkeer geworden van alles wat naar intelligentie, ontwikkeling of cultuur riekt'.

Een intelligent meisje komt na een zelfmoordpoging bij Dalrymple terecht. Ze was erg gepest op haar school in een achterstandswijk, omdat ze haar best deed op school. De pesters vonden dat het stom was om zo slim te zijn. Wie op school goed presteert verspilt zijn tijd en kan zich niet met het echte leven bezighouden, zoals in het park of de binnenstad rondzwerven.

Dalrymple: 'Bovendien lag er een bedreiging in hun woorden: "als jij je niet anders gedraagt en met ons meedoet, dan zullen we jou wel krijgen". Dat

Recensies

was geen loos dreigement. Ik ben vaak twintigers en dertigers in mijn ziekenhuis tegengekomen die onder zo'n dwang voortijdig van school zijn gegaan en zich vervolgens hebben gerealiseerd dat ze daarmee een kans hebben gemist, die hun leven een veel betere loop had kunnen geven. En zij die naar die paar scholen in de stad gaan die wel hoge academische normen stellen, lopen het risico in elkaar te worden geslagen als ze het wagen in de buurt van de arme blanke stommelingen te komen.'

Doem van het hier en nu

Omdat achterstandsjongeren niets hoeven te leren en te weten, omdat hun cultuur van onderpresteren op school niet slechter, alleen maar anders is dan de hogere cultuur, zijn ze 'ertoe veroordeeld te leven in een eeuwig heden, een heden dat geen verbinding heeft met een verleden dat het zou kunnen verklaren en een toekomst die eruit voort zou kunnen komen. Zij hebben *echt* een leven waarin het ene stompzinnige moment op het andere volgt. Ze hebben ook geen enkele redelijke vergelijkingsnorm waaraan ze hun ellende kunnen afmeten. Ze voelen zichzelf misdeeld omdat de enigen met wie ze zich kunnen vergelijken de mensen zijn die ze in advertenties en op de televisie zien.'

Dalrymple stelt: 'Een kind uit een achterstandswijk zal geen leraren tegenkomen die hem stimuleren zich door studie uit de sloppen op te werken, omdat het geloof in de gelijkheid van culturen, dat lange tijd alleen maar het dogmatische geloof van pedagogen was, nu tot de hele bevolking is doorgedrongen. De bewoners van de huidige achterstandswijk zijn op agressieve wijze overtuigd van de toereikendheid van hun kennis, hoe beperkt die ook mag zijn, en van hun eigen culturele leven, waar dat ook uit mag bestaan.'

Des duivels oorkussen

Het boek is een welsprekend pleidooi voor het Angelsaksische maatschappij-ideaal, waarin de individuele verantwoordelijkheid voor het eigen leven en de persoonlijke kansen in het overwinnen van maatschappelijke obstakels voorop staan. Het mogelijke verwijt van de kant van de aanhangers van het sociale verzorgingsmodel, dat de hoofdstukken van Dalrymple erg doen denken aan een serie antisocialistische moppercolumns, pareert hij bij voorbaat heel vilein in zijn hoofdstuk over jeugdcriminaliteit in de Franse *cité's*.

'Iedereen weet dat werkloosheid buitengewoon destructief is en dat ledigheid werkelijk des duivels oorkussen is. Maar hoe hoger je op de sociale ladder komt, hoe steviger het idee zich heeft vastgezet dat de starre regels van de arbeidsmarkt, die de werkloosheid bevorderen, van essentieel belang zijn, zowel om Frankrijk van de veronderstelde wreedheid van het Angelsaksische neoliberale model te onderscheiden, als om de vertrapten tegen uitbuiting te beschermen. Maar de rigiditeit van de arbeidsmarkt beschermt degenen die het minst bescherming nodig hebben, terwijl ze de meest kwetsbaren tot volslagen hopeloosheid veroordeelt; en als seksuele hypocrisie de ondeugd van de Angelsaksen is, is economische hypocrisie de ondeugd van de Fransen.'

Hilarisch

Sommige hoofdstukken zijn puur hilarisch om te lezen, zoals zijn 'virale' theorie over het oorzakelijk verband tussen tatoeages, roken en criminaliteit. Als we tenminste aannemen dat dat satirisch is bedoeld, bijvoorbeeld om de criminologen, die het verband tussen armoede en criminaliteit causaal noemen, te bestrijden.

Alles wat Dalrymple in zijn praktijk aantreft 'is een weerlegging van het oneindig kwaadaardige marxistisch dogma – dat zo'n groot deel van het intellectuele leven heeft gecorrumpeerd – dat "het niet het bewustzijn van mensen is dat hun bestaan bepaalt, maar omgekeerd, dat het sociale bestaan hun bewustzijn bepaalt". Mensen denken en wat ze denken bepaalt voor een belangrijk deel hun manier van leven.' Verademend politiek-incorrect, dit boek. Een aanrader dus.

De tweede bundel opstellen van Theodore Dalrymple, *Beschaving, of wat er van over is*, verschijnt deze maand in het Nederlands. Hierin geeft hij zijn visie op de legalisering van drugs en de crisis in de islam. In het decembernummer van *Maatschappij & Politiek* zal hieraan aandacht worden besteed. ■

15 juli!

'Is dit zo'n beetje de bedoeling?', vraag ik mijn coördinator. Ik zit thuis en heb hem net een proeve van bekwaamheid gestuurd. Aan de andere kant van de lijn: 'Ziet er goed uit; bel je ook nog even de directeur over die vier uur die je volgend jaar bij ICT gaat geven?'. Ik zeg dat ik dat zal doen en hang op.

Het is 15 juli en dat is de laatste werkdag van dit schooljaar.

Verschillende coördinatoren heb ik de laatste weken bestookt met de vraag hoe mijn volgend jaar er gaat uitzien. Het steevast antwoord: 'Onduidelijk, onzeker, onbekend!'. Gekmakend, maar gelukkig garandeerden ze dat ze me op de hoogte zouden houden.

Dat viel tegen. Alleen als ik ze het vroeg zeiden ze iets, meestal hetzelfde trouwens: 'Nog steeds onduidelijk, onzeker en onbekend'.

Nog maar een keer vragen? Je wilt niet lastig zijn. Je wilt geen zeurkous zijn. Maar je wilt wel die baan. De laatste twee weken besloot ik niet meer te 'zeuren'. Zij hadden beloofd me op de hoogte te houden. Een beetje meer vertrouwen mijnerzijds zou geen kwaad kunnen.

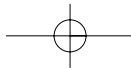
Het is 15 juli, de laatste werkdag van het schooljaar. Het was stil de laatste twee weken. Niets gehoord en niets gezien. Geen baan dus?

Als ik het lieve kaartje van een collega mag geloven heb ik geen baan meer: 'Lieve collega, jammer dat we geen collega's meer zijn... enzo-voorts'. Dat is schrikken! Niemand heeft me iets verteld en mijn collega's schijnen meer te weten dan ik.

Bellen met de directeur. 'Ha, gelukkig krijg ik je nog te pakken. Het gaat over die vier uur bij ICT. Ik moest je daarover nog bellen van de coördinator...'. Het blijft stil aan de andere kant van de lijn, zo lang dat mijn onderbuik weë gevoelens begint voort te brengen. Dan: 'Nee, dat gaat ook niet door en dat wist de coördinator ook! Sorry!'.

Het is 15 juli, de laatste werkdag van het afgelopen schooljaar. Ik heb net het nummer van het CWI ingetoetst. Onderwijs, elke dag anders. Ziek word ik ervan.

Rookie

Nieuws van het bestuur

Moeizame tweede correctie van examenwerk

Wij ontvingen twee berichten van slecht correctiewerk bij de examens. Wij vermoeden dat dit slechts het topje van de ijsberg is, vandaar dat wij op deze plek ook aandacht willen vragen voor deze berichten:

‘Dit jaar zeventien kandidaten voor de tweede correctie. Verschil beoordeling eerste en tweede correctie: 117 punten (nadat ik alle twijfelgevallen maar had goedgekeurd). Antwoorden als ‘Europees Hof van de Rechten van de Mens’ in plaats van ‘Europees Hof van Justitie’ schaamteloos goed gerekend (en dat ging maar door). Bij confrontatie hiermee stelde eerste corrector “te zijn gaan rommelen, omdat het examen te lang zou zijn geweest en daar mochten zijn leerlingen niet de dupe van worden”. Later ontkende hij deze uitspraak te hebben gedaan, althans dit gold slechts voor een paar leerlingen. Op zijn verzoek te middelen heb ik geweigerd (...). Mijn examen voorzitter heeft bij de Inspectie geïnformeerd. Hun antwoord was dat zij slechts in gevallen van echte fraude optreden. Wanneer is dat? Op mijn voorstel heeft mijn examen voorzitter aan zijn examen voorzitter voorgesteld om ons te verplichten het gesprek te heropenen (...). De eerste corrector kwam nu echter met het volgende voorstel: “Bij één kandidaat geen punten aftrekken, dan zou hij akkoord

gaan met alle andere punten”. Hierop ben ik maar ingegaan. Vier punten geofferd tegen 113 andere, om van het gezeur af te zijn. Principieel niet juist, maar heel wat beter dan de oplossing van het middelen.’

‘Het werk dat ik voor de tweede correctie (vmbo-tl) kreeg was onvoorstelbaar slecht nagekeken. Het scheelde zes, zeven, acht tot tien punten per leerling. De eerste corrector had eigenlijk bijna alles goed gerekend. Het was te erg om te kunnen accepteren. Gelukkig had mijn collega bij mij op school ook tweede correctiewerk van dezelfde docent en die had dezelfde opmerkingen. We hebben onze examen-coördinator met de betreffende school laten bellen. De docent bood meteen aan die middag langs te komen. We hebben met z’n drieën alle vragen doorgenomen en uiteindelijk heeft hij zonder problemen al onze scores overgenomen. Mijn eigen eerste correctiewerk is naar een andere school gestuurd. Ik heb nooit iets vernomen van mijn tweede corrector, en het werk is met precies dezelfde score naar mijn school teruggestuurd. Ik kan me bijna niet voorstellen dat er serieus naar is gekeken.’

Het NVLM-bestuur zal een standaardbrief aan de Onderwijsinspectie opstellen. Docenten kunnen die van onze internetpagina *downloaden*. Als ze met dit soort rommelaars te maken krijgen. Hopelijk onderneemt de Inspectie actie als ze regelmatig klachten over dezelfde school krijgen. Naar eventuele klachten over het correctiewerk van afgelopen jaar zijn wij nog steeds geïnteresseerd (*coen@wxs.nl*).

Emailadressen van leden

Van een flink aantal NVLM-leden hebben wij geen emailadres. Deze leden worden dringend verzocht om hun emailadres aan het secretariaat door te geven. Het scheelt geld en tijd!

Docentendag Maatschappijleer

Op vrijdag 3 februari 2006 vindt de Docentendag Maatschappijleer, georganiseerd door de NVLM en het IPP, in Hotel Dorint Sofitel te Eindhoven plaats. Welke collega’s willen in een workshop inspirerend, beproefd eigen materiaal laten zien? U kunt zich aanmelden bij ons secretariaat.

Arthur Pormes

NVLM-bestuur

Arthur Pormes, voorzitter
telefoon: 0346-262888
a.pormes@brokledede.nl

Coen Gelinck, secretaris
Nieuwe Prinsengracht 78 II
1018 VV Amsterdam
telefoon: 020-6866972
coen@wxs.nl

Tom Stroobach, penningmeester
telefoon: 0320-249481
tstroobach@hotmail.com

Erik Cardinaals
erikcardinaals@freeler.nl

Eric Jensen
eric.jensen@planet.nl

Hans van Kruijsdijk
h.vankruijsdijk@fontys.nl

Berend-Jan Mulder
b.j.mulder@efa.nl

Rob van Otterdijk
r.vanotterdijk@chello.nl

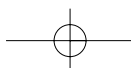
Regula Rexwinkel
rexraats@planet.nl

Hans Teunissen
hans_teunissen@hotmail.com

Marissa Witteveen
marissa@hetnet.nl

Adviserend voor de Tweede Fase
Gerard Ruijs
geruijs@planet.nl

Girorekening NVLM: 1889654

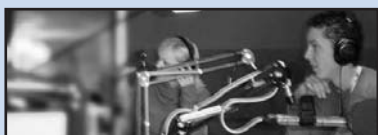

Signalementen

VHS-band MediaMind

Door een ingelaste uitzending op 15 september jongstleden van het Kamerdebat met minister Donner van Justitie over de fouten van het Openbaar Ministerie, werden de *MediaMind*-programma's niet op de, eerder in *Maatschappij & Politiek*, aangekondigde tijden uitgezonden. Omdat de RVU er van uitgaat dat veel docenten het programma hierdoor hebben gemist, worden scholen in de gelegenheid gesteld om de VHS-band van het programma gratis aan te vragen via het emailadres marion.oskamp@rvu.nl.

Maak een radioprogramma

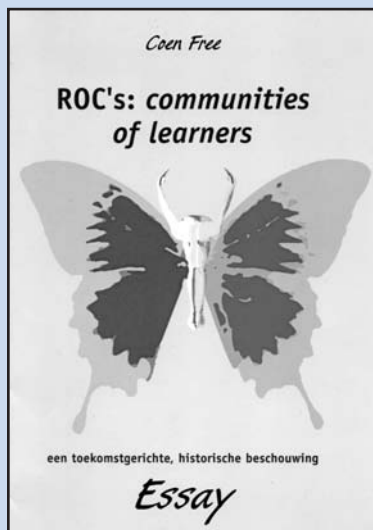
In 2006 biedt *MediaMind* onder de titel *MediaMind bij jou op school* opnieuw een workshop over het maken van een radioprogramma aan. Leerlingen van vijf scholen worden in de gelegenheid gesteld om, onder leiding van twee eindredacteuren van de RVU en *MediaMind* een radioprogramma over zelf te kiezen onderwerpen te maken. Deelname kost de leerlingen en hun docent twee schooldagen en voorbereidingstijd. Scholen kunnen zich voor 1 november 2005 via marion.oskamp@rvu.nl aanmelden. De radioprogramma's die dit jaar door leerlingen zijn gemaakt, zijn op www.omroep.nl/mediamind of via de internetpagina van de RVU (www.rvu.nl) te beluisteren.

Onzichtbare ouders

Onlangs verscheen bij Uitgeverij Plataan het boek *Onzichtbare ouders – de buurt van Mohammed B.* van Margalith Kleijwegt. Vrij Nederland-redacteur Kleijwegt zocht, en kreeg, contact met de ouders van een zwarte vmbo-klas in Amsterdam-West. Een jaar lang bleef dat contact in stand, ook na de moord op Theo van Gogh. In *Onzichtbare ouders* doet ze verslag van dat jaar. Volgens Vrij Nederland schreef ze 'een uitzonderlijk boek over onmacht, uitzichtloosheid en radicalisering'.

Margalith Kleijwegt, *Onzichtbare ouders – de buurt van Mohammed B.*, Uitgeverij Plataan, Utrecht, 208 pagina's; prijs € 14,95; ISBN 90-5807-2312

Communities of learners

Het Pamflet *De lerende mens in de eenentwintigste eeuw* (eind 2004) heeft, zowel binnen als buiten het Bve-veld, zoveel respons gehad dat auteur Coen Free zijn visie voor een succesvolle toekomst van het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie heeft uitgewerkt. Zijn nieuwe essay is een toekomstgerichte, historische beschouwing en heeft als titel *ROC's: communities of learners*.

Voor meer informatie: Koning Willem I College, 's-Hertogenbosch: info@kw1c.nl.

Maatschappij & Politiek

is een uitgave van Het Instituut voor Publiek en Politiek. Hierin zijn tevens opgenomen de mededelingen van de NVLM. De redactieleden zijn in hun journalistieke werkzaamheden onafhankelijk.

Redactie

Wolter Blankert, Radboud Burgsma, Harold Drost, Coen Gelinck, Hans van der Heijde (hoofddred.), Chris Meijnen, Lieke Meijs, Gerard van Rossum, correspondent: Jeff Peck, New York, VS.

Eindredactie

Maarten Cras

Vormgeving

Addy de Meester

Opmaak

Puntspatie, Amsterdam

Omslagfoto

Roeland Koning

Druk

Drukkerij Haasbeek

Uitgever

Instituut voor Publiek en Politiek,

Prinsengracht 911-915

1017 KD Amsterdam

telefoon 020 521 76 00

Redactiesecretariaat

Instituut voor Publiek en Politiek

Prinsengracht 911-915

1017 KD Amsterdam

telefoon 020 521 76 00

e-mail info@publiek-politiek.nl (bij onderwerp vermelden: t.a.v. redactie M&P)

Abonnementsprijs **M & P**

€40,75 per jaar, Studenten €35,30, scholen

en instellingen €44,90. *M & P* verschijnt

acht keer per jaar. Losse nummers

€5,40 (exclusief verzendkosten).

Nieuwe abonnementen

Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan na ontvangst van het abonnementsgeld. Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Beëindiging abonnement

Opzegging schriftelijk tot 1 december van het lopende abonnementsjaar.

Auteursrecht

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd zonder voorafgaande toestemming van de redactie met uitzondering van de tekst van het leerlingenmateriaal, indien dit geschiedt zonder winstoogmerk. In alle gevallen dient de bron duidelijk te worden vermeld.

Advertenties

Tarieven op aanvraag verkrijgbaar bij de uitgever, telefoon 020 5217600.

Kopij en mededelingen

Bijdragen op diskette of per e-mail naar het redactiesecretariaat.

ISSN 1566-1555

